

29 липня в Національному музеї народної архітектури та побуту України пройшло свято українського хліба. Під час заходу була змога дізнатися більше про світ наших прашурів-землеробів та відвідати виставку хліборобських знарядь. Також було відтворено давній обряд "зажинок", молотіння зерна ціпками, гостину у музейних мірошників і ярмарок.
Фото зі сторінки музею у Фейсбуці

НАТАЛІЯ ОСЬМАК

8–9

ВОЛОДИМИР
МЕЛЬНИЧЕНКО

10

МАРИНА СОЧЕНКО

14

Президент підписав Указ про присудження Національної премії імені Т. Шевченка

Президент України Володимир Зеленський підписав Указ про присудження Національної премії імені Тараса Шевченка 2023 року та затвердження нового персонального складу Комітету Шевченківської премії.

Відповідний Указ №454/2023 оприлюднено на сайті глави держави.

Згідно з Указом Президента Національну премію України імені Тараса Шевченка 2023 року присуджено за книгу поезій "Орден мовчальниць" – поетесі Катерині Калитко; за аудіоальбом "Пісні Української революції" – виконавцям гурту "Хорея Козацька" Тарасу Компаніченку, Максиму Бережнюку, Северину Данилейку, Ярославу Криську, Сергію Охрімчуку; за книгу "Крім "Кобзаря". Антологія української літератури. 1792–1883" у двох частинах – літературознавцеві Михайлу Назаренку; за публіцистичні статті та виступи останніх років – журналістові Віталію Портнікову та за документальний фільм "Земля блакитна, ніби апельсин" – режисерці Ірині Цілик.

Документ визначає, що розмір Націо-

нальної премії України імені Тараса Шевченка на 2023 рік становитиме 429 тисяч гривень кожна.

Крім цього, Президент своїм Указом затвердив новий персональний склад Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Комітету доручено провести конкурс на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка 2024 року для відзначення видатних творів літератури і мистецтва, публіцистики і журналістики, присвячених героїчній боротьбі українського народу під час збройної агресії Російської Федерації проти України.

Президент також доручив уряду забезпечити розроблення за участю Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка та затвердити план заходів із відзначення у 2024 році 210-річчя від дня народження Тараса Шевченка, передбачивши, зокрема, проведення мистецького заходу "Мистецька академія "Шевченко – шлях до перемоги".

Як відомо, наприкінці травня Президент призначив Євгена Нищука головою Комітету з Національної премії імені Та-

раса Шевченка, увільнивши з цієї посади Юрія Макарова.

Уперше з 1962 року в день народження Тараса Шевченка, 9 березня, не було оголошено лавреатів Національної премії його імені та не опубліковано відповідний указ Президента.

10 березня Макаров повідомив, що список номінацій вирішили доповнити додатковим конкурсом "За внесок у перемогу" і оголосити раніше визначених лавреатів та нових разом 22 травня, в день перепоховання Кобзаря.

11 березня Комітет назвав переможців у номінаціях "Література", "Публіцистика, журналістика", "Літературознавство і мистецтвознавство", "Музичне мистецтво" та "Кіномистецтво".

Ввечері 12 березня стало відомо, що Макаров пішов у відставку з посади голови Шевченківського комітету, на якій перебував з грудня 2019 року.

16 березня члени Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка заявили про складання повноважень.

За матеріалами Укрінформу

ПЕРЕДПЛАТА—2023

Тижневик "Слово Протівіми" (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях "Укрпошти" за допомогою "Каталогу видань України "Преса поштою" на 2023 рік (II півріччя)" з доставкою:

1 міс. – 28,39 грн.

3 міс. – 80,17 грн.

4 міс. – 108,56 грн.

Також можна передплатити нашу газету на сайтах "Укрпошти" <https://peredplata.ukrposhta.ua/> та ДП "Преса" <http://presa.ua/>

“Гостомель вистояв і відвоював своє, бо українці – народ-воїн. Ми вже ніколи не віддамо своєї незалежності”.

Сила громади

Ольга ХОДАЦЬКА,
заступниця голови правління
Київської “Просвіти”
Фото Катерини ПАВЛЕНКО

День української державності в місті-герої Гостомелі – це пам’ять про тих, хто під час окупації містечка російськими військами ціною власного життя відривав ворогові дорогу до столиці, про посивілих від горя матерів і малолітніх дітей, над якими позбикувалися вороги; про знищену “Мрію”, але не втрачену людьми надію на Перемогу і відродження держави. Про добросовісність і доброспорядність, про милосердя і підтримку, про відновлення всього, що знищено ворогами, про Україну і незламних українців, про красу і силу, про рідне українське слово, культуру, звичаї і традиції, про свою святу землю, любов і людину.

Україна – це наша коліска, наш мальовничий рідний край, з нашою історією і з нашими талановитими людьми. І всі вони гідні нащадки наших предків. Саме гідність держави залежить від гідності особистостей, які її створюють.

У рамках відзначення Дня ук-

раїнської державності в Гостомелі (відділ культури, молоді та спорту, начальниця – Катерина Павленко) стартував п’ятиденний живописний пленер “Сила громади” – мистецький захід, на який прибули знамі українські митці з багатьох міст країни, зокрема заслужені художники України: Петро Зикунов, Сергій Позняк, Анатолій Марчук, члени Національної спілки художників України – Олексій Овчаренко, Філіпп Чорнобров, Сергій Григор’єв, Святослав Базюк та місцеві майстри (ініціатор – художниця з Гостомеля Ірина Романченко).

Завдяки ЗСУ жителі міста-героя Гостомеля відзначають це державне свято у парку “Шасливий”, який нині радо зустрічає кожного, хто вижив і хто повернувся з-за кордону, бо під час окупації парк був місцем розта-

шування російської техніки та озброєних до зубів окупантів. Наперекір усім бажанням ворога Гостомель вистояв і відвоював своє, бо українці – народ-воїн. Ми вже ніколи не віддамо своєї незалежності. Ми не зламалися зсередини і не зламаємося!

шолом, саперні лопатки та прилад нічного бачення – Іллі Пальчевському та Олександрі Вертипороху; за освячення авто – отцю Свято-Покровського собору Миколі Головченку; за знижку на колеса – Сергію; за

допомогу з логістикою транспортування – Свято-Софійській парафії м. Рівного (настоятель протоієрей Василь Приходько).

Власн. інф.

Допомога ЗСУ

Волонтерський штаб Рівненського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка підготував і передав черговий автомобіль для потреб 138 бригади ЗСУ за фінансового сприяння Товариства української мови ім. Т. Шевченка м. Чикаго (США).

Дякуємо за допомогу та благодійне сприяння в ремонті, фарбуванні Володимиру Струмінському, Вадиму Токарчуку, Олександрі Литвинчуку та Володимиру Самойленку, Володимиру Козачку; у допомозі з паливом – Андрію Гордієвичу; за доставку з Бельгії – Олексію Ветрову.

Разом з авто передали трохи спорядження та провізії, за що вдячні Олександрі та Наталії Андріюкам, Владиславу Балаганському, обласній військовій адміністрації; придбані

“Єдина Україна”

Днями в Рівненському обласному краєзнавчому музеї відкрилася персональна виставка художніх робіт майстрині петриківського розпису в четвертому поколінні, випускниці Дніпропетровського фахового мистецько-художнього коледжу культури, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Інституту дизайну та реклами, учасниці понад 50 виставок і майстер-класів з петриківського розпису Марини Масловської.

Директор музею Олександр Булига відзначив, що відкриття виставки під назвою “Єдина Україна”, на якій представлено 26 картин, виконаних у техніці петриківського розпису із зображеннями обрисів областей України у традиційних кольорах та загальна карта України, приурочене до Дня Української Державності.

Захід розпочали із Державного Гімну України у виконанні члена Національної спілки кобзарів України Назара Волощука.

Авторка Марина Масловська пояснила, що головною ідеєю бу-

ла демонстрація єдності України, адже після 24.02.2022 наш народ згуртувався так міцно, як ніколи раніше. Водночас унікальність кожної області передана за допомогою кольорової гами окремих картин – для кожної картини підбиралися ті кольори, які містяться саме на гербі цієї області.

Художниця також проводить благодійну діяльність – організовує безкоштовні майстер-класи із петриківського розпису для онкохворих.

Голова Рівненського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” Іван Ветров відзначив талант майстрині, висловив своє захоплення виставкою, зауваживши, що ідея художніх робіт надзвичайно цікава й може бути втілена ще в багатьох різних формах, зокрема в пазлах для дітей, вікторинах тощо, а виконання заворує своєю естетичною красою, як і в Петриківці.

На завершення заходу Назар Волощук виконав пісню “Ой у лузі червона калина”.

Рівненське обласне об’єднання
ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

“Меморіал пам’яті”

У парку “Перемога” у Броварах (Київська область) наприкінці липня розпочав роботу інтерактивний “Меморіал пам’яті”, де представлено інформацію про мешканців громади, які віддали життя, захищаючи свободу та незалежність України від посягань російських агресорів. Про це повідомляє пресслужба Броварської міської ради.

Як стало відомо, на початковому етапі проекту до Меморіалу занесено інформацію про 60 захисників, родини яких надали згоду на оприлюднення інформації та фото.

“Висловлюємо вдячність родинам загиблих захисників за співпрацю, а також ТОВ “Сенсорні Системи України” за

розуміння важливості даного проекту та всебічну технічну допомогу у створенні інтерактивного “Меморіалу пам’яті”, – зазначають у Броварській міській раді.

У разі, якщо ви є членом родини загиблого захисника України, але з низки причин ще не узгодили інформацію та не підписали згоду, звертайтеся до міського контакт-центру (04594 6-11-11 або 067 483-43-68) та залишайте свої контактні дані.

Фото Броварської міської ради

Богдан ДЯЧИШИН,
м. Львів

Обтяжений життям, земною глибиною,
я стежу: ген летить угору голос мій...
Павло Мовчан, “Серцевина”

Ми утверджуємося: “І кожна річ з глибини віків... Трипільської доби – це є ознаки не минувшини нашої, а нашої невмирущості...” Науковці дослідили і запевняють: якщо людина, подорожуючи лісом, зламає гілку дерева, то воно відчуває біль і тремтінням листочків передає інформацію переживання іншим деревам. А що ж трава? Коси не коси – жодної реакції, їй важливо, щоб неушкодженим залишилося коріння, тоді вона й надалі буде рости. Така її природа, яку, як і менталітет України, “шаблінний” генотип українців, нездатна знищити жодна сила. Згадаймо Тараса Шевченка: “І оживе добра слава, / Слава України...”

Читаю деякі статті, есеї книги пана Павла, а думки пам’яті бігають по сторінках, бо неможливо все описати і осмислити серцем з вулика життя слова і для слова: “Ми вживаємо термін Гайдеггера: мова – дім буття нації, тож про яку націю йдеться?” І так слово за словом, рядок за рядком – спонукають до думного осмислення ваготи слова рідної мови: “Піднімаючи слово, ми піднімаємо власну сутність...” Сутність людини – бути собою, не зрадити себе, свою пам’ять, пізнати себе, нашу ідентичність у мові, у рідному слові, щоб ми до нього дослухалися, жили ним й наш поступ був очевидним, діла наші свідчили, що ми пізнали себе і йдемо такими як є, ми горді тим, що вистояли й такі як є – я є українець.

“Свідомість – це здатність думати, про що я думаю”, – стверджує академік Олег Кришталь і “Слово дане нам, щоб ми навчилися думати” (Олег Кришталь, “До співу пташок”).

Слово і Павло Мовчан – посестри, близнята, які можуть жити тільки і тільки вкупі: “... слово формує душу та світогляд. Слово – призма бачення світу, це і є світогляд...”

Згадуючи вислів Донцова про російський месіанізм, ми мусимо протиставити концепцію призначення України як генетичний код нації, в основі якого лежить слово”.

Книга Павла Мовчана промовляє живим словом рідної мови до читальника. Бо ж українське слово, мова рідної землі має властивість створювати атмосферу емпатії – розуміння відносин, почуттів, психічних станів іншої людини у формі співпережи-

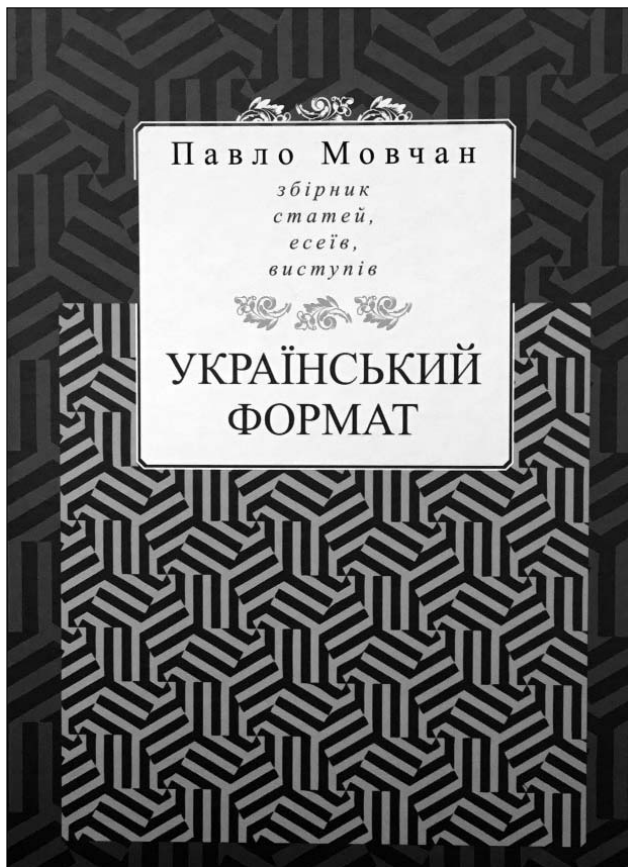
“Капілярна” робота з людьми

Павло Мовчан. Український формат. – К.: Просвіта, 2018. – 620 с.

вання, прийняття іншого таким, яким він є. За допомогою української мови (до-мови-тися) люди здатні порозумітися, зрозуміти, полубити один одного, бо ж форми (лат. – краси), руху до єдності багато не буває: “Світ українців обов’язково позначений українською мовою – це світ кулястої писанки, мелодійного “о” у вимові, а також знаменитої ліричності, пісенності та м’якості мови, принципів добропрекрасного – калокагатії і кордоцентризму. Це цілковито відмінний світ як від Східної парадигми з її оберненою перспективою, так і від Західної парадигми з її прямою перспективою. Україна – це світ, де людина розглядається як біологічна замкнута система, символом якої є коло і кордоцентризм” (Уляна Свередюк, “Українська екзотика звичайного кола”. – “Буковинський журнал”. – 2018. – Ч. 1).

Фундаментальні закони гармонії розпочинаються з відповідальності за сказане слово: “В мовчанні володіємо словами, / Та сказані вже володіють нами” (Сааді, “Бустан”). З молоком матері кожен українець долучається до філософії серця через розуміння добропрекрасного: життя кожної української дитини починається з закону поведінки в суспільстві за принципом “так гарно, а так – негарно”, бо “Гармонійно-оптимальне співвідношення інтересів особи та суспільства можливе за умови, коли людина керується почуттями обов’язку і відповідальності, а гуманітарно-прогресивний ідеал стає суспільною нормою” (Володимир Мельник, “Філософія і наука”. У кн. “Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO” – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 568 с.). “Гуманітарно-прогресивний ідеал стає суспільною нормою”, і ми багаті й не убогодухі, “доки слово наше з нами”.

Про ці ж небуденні, надважливі речі й розмірковує Павло Мовчан: мова животворює, мова єднає і захищає, сила нації – в силі її культури, бо “проблема української мови й писемності ширша, ніж державна, це проблема українства загалом... Вирішити це маємо самі, адже тут нам ніхто не допоможе... У нас попереду терпляча “капілярна”, за висловом Оксани Пах-

льовської, робота з людьми, а не озвучування пустопорожніх декларацій”. Робота капілярів відображає стан організму – України, її народу і це важка, творча праця щодення. “Капілярна” робота з людьми, щоб народ пізнав таїну енергії слова правди рідної мови. Енергія слова рідної мови, дарована нам Усевішнім, тож негоже засмучувати нашого Небесного Отця, непошануванням Його дару. У слові рідної мови – правда, сила, глибинні порухи духовного поступу мислячої людини: “Згадаймо Жорж Санд: “Любов, це почуття, яке Бог дав для всіх, відоме лиш незначній кількості людей”. А що, коли замінимо “любов” – “мовою”?.. Хіба ж не вона – “душа народу”?.. Хіба ж душа – не даність?.. І чи кожен так уже поривається відкрити для себе якусь нову струну народної душі, що у незліченних наших піснях?..

Справді, з мови, з закладених у ній потенцій, кожна доба (як і людина в тій добі) бере стільки, скільки може взяти, і те, що хоче взяти; а буває – що бере вкрай мало, лиш необхідне, для побутового спілкуван-

ня... Прислухавшись до мови нашої доби – погодимося з Сенекою: “Яке життя – така й мова”. Можемо й продовжити цю думку: якою є наша мова нині – такими будемо й ми, завтрашні, й наше, у тому “завтра”, життя. Адже мова – багатострунний (тим струнам і ліку немає) неруко-творний інструмент. Як до нього поставимось, у якій мірі ним володітимемо, таким і буде наше щастя” (“Primus” – лат. Перший. У кн. Андрія Содомори, “Про що писати...”).

Павло Мовчан взиває подивитися правді в очі, бо мова гуманітарна складає національної безпеки: “Людина наділена Божою іскрою до пізнання світла істини, ...” (В. П. Мельник, “Філософія. Наука. Техніка”), але ж ця “іскра” ледь жевріє, бо ми порушуємо рівновагу в ноосфері, яка складається усіма розумами, що взаємодіють. Взаємодіють... Найбільший гріх людства, українців – роз’єднання. Це розумів І. Франко і працював над тим, щоб “дати локальному, хай своєрідному, але на той час украї провінціальному фрагментові культури загальнонаціональну перспективу за умов політичної відірваності Галичини від “великої України”, утверджуючи паралельно історичну оригінальність своєї безпосередньої батьківщини” (Похльовська О., “Творчість Івана Франка як модель культурно-національної стратегії”). У малому Митрофані І. Франко бачив (і любив) не лише свого галичанина, а й українського європейця” (В. П. Мельник, “Філософія. Наука. Техніка”).

Щоб, змінюючи людину, заохотити її до розмислів, недостатньо наповнити людський мозок знаннями. Його слід роздмухати, як тліючу жарину, щоби спалахнуло потрібне всім полум’я. І тут чільне місце має посісти чинник активного формування досконалої особистості, виховання народу – “Просвіта” здатна і мусить це робити – “Шляхи пшеничного стебла” володіють таїною енергії засівати ниву зернами-словами рідної мови для “обожнювання самого життя”, бо це принцип життя українців!..

Це лише прохід текстами кількох есеїв і статей книги Павла Мовчана. Кожен рядок книги вимагає вдумливого прочитання і осмислення завдання до дії...

Благодійний концерт

Свій перший благодійний концерт у якості повноправного лавреата Шевченківської премії військовослужбовець 241 бригади територіальної оборони міста Києва Тарас Компаніченко днями провів зі Святославом Силенком у Дніпрі.

За словами одного з організаторів цієї важливої для патріотичної громади міста події, голови Дніпровського товариства політ’язнів і репресованих Івана Дремлюги, підготовка тривала досить довго, і концерт майстрів кобзарського мистецтва в Дніпровському будинку органної та камерної музики (директор Антон Чернета) вдався на славу.

А перед концертом артисти побували в унікальному самодіяльному Музеї боротьби за Україну, де виконали декілька своїх пісень для учасників Центру військової підготовки “Січеслав” (керівник Олег

Черненко). Провідали могилу Дмитра Яворницького, ознайомилися з архітектурними пам’ятками міста.

Зібрані під час благодійного концерту кошти передаються на підтримку ЗСУ, зокрема 43 артилерійської бригади

для придбання транспортних засобів.

Власн. інф.
Фото зі сторінки у Фейсбуці
Дмитра Бочарова

Оголошено конкурс на премію імені Василя Скуратівського

Міська рада Малина Житомирської області 2021 року заснувала всеукраїнську літературно-мистецьку премію імені Василя Скуратівського – відомого письменника, журналіста, етнографа, автора відомих книг “Берегиня”, “Місяцелік”, “Святвечір”, “Русалії”, “Кухоль меду” та ін., головного редактора журналу “Берегиня”. Першими її лавреатами стали письменники Михайло Сидоржевський, Микола Дмитренко (Київ), Євгенія Юрченко (Житомир), історик Василь Тимошенко (Малин).

Премія присуджується щороку за двома номінаціями: художня література; народознавство. Із 25 жовтня (день народження В. Скуратівського) в урочистій атмосфері переможцям вручається диплом лавреатів та грошова винагорода.

Із 15 серпня до 15 жовтня 2023 р. оголошено прийом відповідно оформлених протоколів-рекомендацій від установ, організацій, товариств, індивідуальних заяв від претендентів на здобуття премії 2023 р.

Документи, три примірники книжкових видань, а також (за наявності) рецензії та відгуки надсилати за адресою: Журі премії імені В. Скуратівського, Малинська міська рада, Соборна площа, м. Малин Житомирської обл. Довідки за тел.: (097) 08-22-694.

Журі премії ім. В. Скуратівського

Віктор СКРИПНИК,
журналіст,
почесний краєзнавець України,
м. Слов'янськ

Відкриває збірник стаття студентки Слов'янського фахового коледжу транспортної інфраструктури А. Арсланової (науковий керівник О. М. Горгула) “Волонтери – студенти нашого коледжу: хто вони і навіщо це роблять”. На прикладі випускниці коледжу Марії Худенкової автори показують важливість добровільної суспільно корисної роботи без будь-якої матеріальної вигоди. Більшість допомоги, яку збирає Марія разом з однодумцями, йде на Збройні Сили України, Національну гвардію та сили місцевої територіальної оборони. За можливості допомагають і переселенцям, які транзитом ідуть через Слов'янськ, і місцевим жителям. Особисто Марія передала військовим понад триста джгутів-турнікетів, три прилади нічного бачення та один дрон. Населення отримало понад три тонни продуктів харчування та 15 ящиків медикаментів, які частково передали в лікарні.

Прикладом для студентів є заступниця директора коледжу з виховної роботи Вікторія Леонідівна Плоха. Вона – активна волонтерка, соціальна працівниця Міжнародної організації допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Студентка Бахмутського педагогічного фахового коледжу **В. Балабас** (керівник **Л. В. Копанишин**) присвятила свою роботу пам'яті молодшого сержанта Юрія Кудлінського. Він народився 1978 року в Києві. Закінчив Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Там зустрів своє перше і єдине кохання – Оксану, яка подарувала йому трое дітей. Оскільки зарплати викладача української мови та літератури в гімназії № 283 “Козацька” на сім'ю не вистачало, Юрію Анатолійовичу доводилося і підробляти, і міняти професію. Та де б він не працював – у контрольно-ревізійному управлінні, оператором запражки чи менеджером з продажів, його знали винятково як порядного, чесного людини. Юрій ненавидів тих, хто жив для власного блага за рахунок держави та людей. Він мріяв, щоб його діти жили у країні, де поважають права людини, де кожен зможе розвивати себе у професії та творчості, де політична еліта ставить на перше місце не власні інтереси й амбіції, а добробут суспільства та інтеграцію України до європейського демократичного простору.

Свою принципову й активну громадянську позицію Юрій передав старшій доньці Анастасії. 21 листопада 2013 року він разом із донькою вийшов на Майдан. Спочатку, згадує Настя, почувалася звичайними мітингувальниками, а потім опинилися в епіцентрі подій – патрулювали певний район, відловлювали “тітушок”, захищалися від силовиків. Тато навчив швидко робити “коктейлі Молотова”, показав, як правильно користуватися цією зброєю, щоб не загорітися самій. Там було гаряче, інколи страшно, але найстрашніше, коли на очах помирає людина. “Мене вражало, що поряд з молодими учасниками Революції Гідності було багато літніх людей, в очах яких взагалі не було страху. Вони були для нас прикладом мужності, честі та самовідданості”, – розповідає Настя.

Студенти пишуть про Героїв війни

Методичне об'єднання викладачів соціально-гуманітарних дисциплін Краматорсько-Слов'янського регіону, яке очолює історикня, в. о. начальника Відокремленого структурного підрозділу “Слов'янський фаховий коледж Національного авіаційного університету” Тетяна Лисак, у квітні цього року провело регіональну студентську науково-практичну конференцію на тему “Герої серед нас”. Найкращі роботи увійшли до збірника наукових праць, виданого на кошти учасників і розісланого всім зацікавленим, а також у деякі бібліотеки.

Після Майдану ситуація в країні загострилася. У березні 2014 року Росія захопила український Крим, а 12 квітня диверсанти Гірка-Стрелкова разом із російськими сепаратистами захопили Слов'янськ та Краматорськ. Рада національної безпеки і оборони України оголосила початок антитерористичної операції. Юрій мав намір йти в АТО, але дружина, яка шойно народила третю дитину, нагадала йому про батьківський обов'язок. Працював, утримував сім'ю, допомагав Насті волонтерити.

Коли неминучість нападу пунтської росії стала очевидною, Юрій Кудлінський записався в територіальну оборону столиці, де пройшов військову та психологічну підготовку, а 24 лютого 2022 року став кулеметником 241 бригади.

У перші місяці війни Юрій показав себе справжнім патріотом, сміливим, відчайдушним воїном, вірним побратимом. Йому присвоїли звання молодшого сержанта, призначили командиром підрозділу.

Бригада Юрія Кудлінського брала участь в обороні Києва й столичної області, Харкова, в боях на території Донецької та Луганської областей. У Харкові Юрій отримав контузію. На додачу перестала працювати рука. Його відправили до шпиталю. Витримав там лише 10 днів. І шойно рука почала слухатися, повернувся на фронт. “Ми усілякими методами хотіли його зупинити, – згадує Настя, – ми розуміли, що то був “дзвіночок”, що досить... Але тата зупинити не міг ніхто. Кулеметник, у якого рука ледь рухома..., навіжений. Тато в таких випадках цитував свою улюблену поетесу Ліну Костенко: “Крилатим ґрунту не треба...”

І знову фронт: Білогорівка, Бахмутський напрям, Северо-донецьк... І знову контузія. Все частіше проявляла себе гіпертонія. Та про лікування чи відпочинок можна було тільки мріяти. Протягом 4-х місяців – запеклі ділянки, фактично безперервні бої. Юрій Кудлінський, позивний “Сем”, загинув у районі селища Золотарівка (Луганщина). “Він не мав виходити на фланг, – згадує командир Юрія з позивним “Панда”, – “Сем” того дня сидів на рації. Тут в ефірі пролунало: “Сем”, відкритий фланг, один боєць травмований”, Юрій вилітає на той фланг, а з ворожого міномету прилітає... Прямо в нього”.

Настя після загибелі тата взяла на себе піклування про маму та менших братиків. Вона ж створила петицію про присвоєння Юрію Кудлінському звання “Герой України”, але необхідної кількості голосів не набрала. Люди розуміють, що всім загиблим на війні з рашистами найвищу відзнаку Батьківщини не присво-

їти, а в пам'яті народній вони всі – Герої! Вічна їм слава!

Студентка Слов'янського фахового коледжу індустрії та фармацевції **М. Верзілова** разом із науковим керівником **В. В. Соловар** дослідили життєвий та бойовий шлях одразу трьох Героїв-земляків. Олександр Коровний народився 23 лютого 1994 року в Слов'янську. Коли йому було 7 років – втратив маму, а через два роки й бабусю. Так хлопець потрапив до школи-інтернату. Потім вчився в хіміко-механічному технікумі (нині – Слов'янський фаховий коледж індустрії та фармацевції), де здобув спеціальність механіка з ремонту обладнання керамічного виробництва. За порадою викладачів, які відзначали потяг юнака до знань, Олександр вступив на фізико-математичний факультет Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ). Оскільки жити сироті лише на стипендію було скрутно, студент поєднував навчання з підробітками. Коли ж ситуація на Донеччині ускладнилася, добровільно пішов до військомату.

Влітку 2022 року він став солдатом в/ч А 4638. Боронити Україну доводилося на різних напрямках, у тому числі в легендарному місті – фортеці Бахмут. Там 18 січня 2023 року Олександр Олександрович Коровний і загинув. Урочисто поховали його на цвинтарі мікрорайону Словкурорт поруч із могилою матері. Вічна пам'ять тобі, солдате!

Руслан Олександрович Єфименко народився 6 жовтня 1988 року в Слов'янську, а зростає в Маяках – рідному селі батьків, куди вони повернулися з індустріального міста. Вчився, як і всі маяківські діти, в історичній школі – збудована ще в 1911 році! Вона пережила і громадянську, і Другу світову війни, її методом толоки ремонтували – реконструювали, добували сучасний спортзал, а рашисти ракетним ударом зруйнували цей унікальний навчальний заклад.

Юнак був активістом шкільного життя: спортивні змагання, художня самодіяльність, трудові десанти, походи тощо. Але найбільше його захоплювала техніка. Тож, маючи атестат зрілості, вступив до Слов'янського аграр-

ного технікуму (тепер ВСП “Донбаський аграрний фаховий коледж Луганського національного аграрного університету) на спеціальність техник-механік. У 2010–2011 рр. Руслан проходив службу в ЗСУ в місті, яке сьогодні стало символом мужності, стійкості, незламності – в Бахмуті.

Одружився в рідному селі. Тут народилися дві донечки. “У нього були “золоті руки”, – згадує дружина Катерина. – З великою любов'ю все облаштував та майстрував у будинку та на подвір'ї. Донечки його обожнювали, бо татусь завжди приділяв їм увагу: бавився, водив на прогулянки, майстрував гойдалки, брав із собою у невеликі подорожі”. Не байдужим Руслан був і до життя громади. Його згадують як цікавого співрозмовника, витівника.

До повномасштабного вторгнення рашистів Руслан Єфименко працював майстром лісу Білозерського лісництва “Слов'янський лісгосп”. Коли ж рашисти посунули на Україну, добровільно пішов у ЗСУ. Служив у десантно-штурмових військах. Спершу був стрільцем, а потім водієм бронев автомобіля “козак” – підвозив на передову все необхідне військам, евакуював поранених.

8 лютого 2023 року неподалік села Білогорівка на Луганщині в машину, якою Руслан віз бойових побратимів, влучив ворожий снаряд. Водія важко поранило. Його відправили в лікарню м. Дніпро. Кілька днів лікарі боролися за життя воїна, але... 14 лютого 2023 року серце Руслана Олександровича Єфименка зупинилося. Без тата залишилися маленькі донечки, без люблячого чоловіка – дружина, без сина – батьки-пенсіонери.

У пам'яті земляків і бойових побратимів він залишиться як мужній боєць, вірний друг, чесна людина. Поховали Руслана Єфименка на Алеї Героїв у Слов'янську.

Третій герой дослідження М. Верзілової та В. В. Соловар Денис Едуардович Сосненко – людина цивільна. Він був наймолодшим волонтером Слов'янського загону гуманітарної місії “Чорний тюльпан” та “Асоціації дослідження військово-історич-

ної спадщини “Плацдарм”. Народився Денис 6 вересня 2001 року. Його дитинство і юність пройшли у мальовничому селі Сидорове Слов'янського району (нині Краматорського) на берегах Сіверського Дінця. Середню освіту здобув у Маяківській школі, яку 2022 року рашисти зруйнували ракетними ударами.

У шкільні роки Денис приділяв велику увагу спорту, цікавився історією рідного краю, разом із однодумцями займався історичними реконструкціями. У клубі “Боєць” займався бойовими мистецтвами, східними единоборствами. Досяг успіхів у тайському боксі: входив до складу збірної Донецької області, був неодноразовим чемпіоном України. Мама Дениса, Людмила Григорівна, говорила, що у сина були великі плани на життя, він готувався штурмувати вершини великого спорту. Напад росії зруйнував плани юнака, та й всього українського народу.

Денис долучився до Слов'янського загону “Чорний тюльпан”, який займався пошуками тіл загиблих воїнів на нещодавно звільнених територіях та в місцях, де відбуваються бойові дії. Це неймовірно важка і небезпечна робота. Адже повсюди міни, снаряди, інші вибухонебезпечні предмети. Ворог підступний, мінує тіла загиблих бійців, навіть своїх. Часто доводиться збирати фрагменти тіл. Волонтери відшукують та збирають також тіла загиблих російських солдатів – щоб потім обміняти їх на тіла наших бійців. Такі жахливі реалії цієї небезпечної, але надзвичайно необхідної місії, адже рідні та близькі чекають на їх повернення додому.

Журналісти, у тому числі іноземні, неодноразово розповідали про небезпечну роботу Дениса, волонтерів “Чорного тюльпану”. Восени 2022 року Денис Сосненко та ще два пошуківці за таку важливу місію з пошуку загиблих отримали нагороди – медаль “За взаємодію”.

23 січня 2023 року в селі Долина Краматорського району, неподалік від лінії фронту, під час пошуку тіл загиблих, мікроавтобус “Вантаж – 200”, за кермом якого був волонтер Денис Сосненко, підірвався на протитанковій міні. Важкопораненого Дениса до шпиталю везли побратими, підбадьорювали: “Тримайся, не здавайся”. Але поранення виявилася смертельним.

29 січня 2023 року, у День Героїв Крут, на Соборній площі Слов'янська віддали шану загиблому волонтеру, спортсмену Денису Едуардовичу Сосненку. Поховали його на Алеї Героїв у Слов'янську.

Студенти Покровського педагогічного фахового коледжу **Г. Кудінова** і **А. Артгомова** (керівник **А. О. Кочуріна**) дослідили діяльність Благодійного фонду “Повернись живим”. Вихованці краматорських фахових коледжів (їх сім) присвятили свої роботи землякам-краматорцям.

Всього в збірнику 14 робіт, у яких поіменовано понад два десятки захисників України, які віддали за її свободу і незалежність найцінніше – власне життя. Вічна пам'ять Героям!

Усі здобувачі передвищої освіти – учасники конференції – отримали книгу автора статті “Підла війна росії проти України”.

Ігор ЗОЦ

Так, у містечку Балаклія на Харківщині у травні вийшло перше число літературно-го вісника “Промінь Балаклійщини”. Ініціатором став письменник і керівник літературної студії “Промінь” Леонід Тома. Завітавши до офісу ВУТ “Просвіта” в Києві, він розповів, що поява на світ вісника накладом тисячу примірників стала можливою завдяки підтримці Балаклійської військової адміністрації та Балаклійської громади, а технічний процес випуску взяли на себе Людмила Юркова і Любов Тихоненко. За словами пана Леоніда, випуск газети і власне сама творчість місцевих жителів – це відповідь намірам рашистських загарбників поневолити нас. Він пригадує, що під час окупації люди були мов плитою придавлені, а після звільнення дві справи об’єднали жителів: створення української церковної громади і випуск газети.

У літературному віснику читач знайде і “перші ластівки” творчості початківців, і твори людей старшого покоління. Тематика різноманітна, але їх об’єднує любов до рідної землі, віра в нашу перемогу. Більшість публікацій – про пережите. Редактор видання Леонід Тома в “Записках воєнного часу” згадує:

“Про що свідчить воєнний ранок? Бухання мінометів, глухі вибухи десь у Міловій чи на Байрачанській горі. Час, коли людство на грані екологічної і моральної катастрофи. В краєзнавчому музеї вибиті вікна і він сліпими очима дивиться на спалені вибухом липи...”

Весна... Глухо гукають бомби, зміється і розширюється тріщина на стелі. На всій планеті зміється й розширюється тріщина, а по радіо – скільки вбито і спалено. І все з бадьорим ентузіазмом божевільного.

День міста в окупації... Дітки з кульками, може, дадуть безкоштовне морозиво. Чужий бронетранспортер... йому діти роблять ручками привіт. Читаю В. Самійленка “Умирають вони, і слова, і клопоти з ними: багна нові настають”.

Земля знову всотує кров українців. Що шукають тут москвити? Відновлення імперії? У XXI столітті? Зійшли зуби дракона фашизму поверженого, здавалося назавжди. Мавзолей відчиняє двері Вандей”.

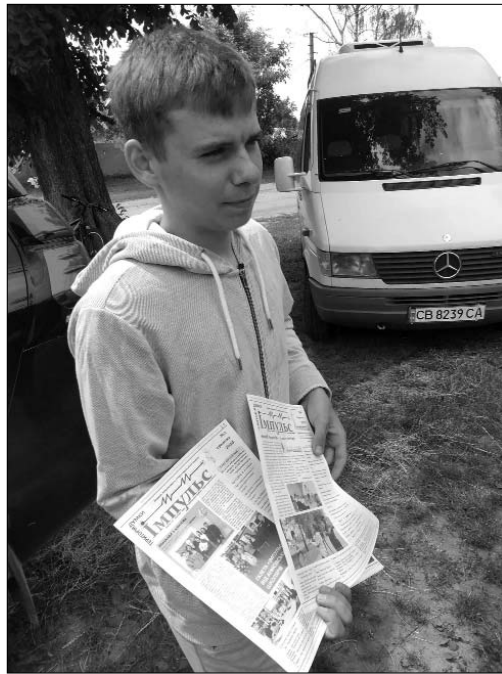
Занотував Леонід Тома і особисті відчуття небезпеки, яка чигала на кожного жителя Балаклійщини в перші місяці війни. Ось фрагмент із його розповіді:

“У травні поїхали з Любою на велосипедах у Вербівку. Ідемо, за парканом великий будинок, цвіте черемуха. Я кажу: от яке обійстя, а господарі покинули. Повертаючись від друзів, знову проходимо повз ту садибу, зламали кілька гілочок черемухи. Десь за десять хвилин у той будинок потрапив снаряд, уся вулиця з відрами побігла гасити пожежу... Раніше ми потрапили під залп “градів”. Над нашими головами просвістіли ракети. За кількості метрів, поблизу школи осколком убило Микола Фурсала, веселого майстровитого чоловіка, справжнього патріота. А вже перед звільненням накрило нас удвох мінометним обстрілом. Міни рвалися зовсім поруч, ми були біля школи, туди йшли за ліками. На тому місці поранило медсестру Аню”.

Є в газеті стаття про творчість незабут-

Самвидав теж воює

Якщо в розпал кривавої війни з лютим ворогом українці видають газети і журнали здебільшого без підтримки держави – це про свободу слова чи повернення до самвидаву радянських часів, коли часописи друкувалися всупереч владі? Це дискусійне питання залишимо на потім, бо головне, на мій погляд, у тому, що саме під час найбільшої кризи вітчизняних медіа з’являються нові видання. Зокрема в районах, які ЗСУ звільнили від ворога.

Юний редактор Євген Лебідь

нього поета і почесного громадянина Балаклії Анатолія Перерву. Є вірші місцевих словолубів: Надії Проценко, Олени Чикиш, Ірини Аршинової, Любові Тихоненко, Дмитра Бовдуга. Дуже порадувало, що редактор вісника ледь не половину газетної площі надав для поетичних дебютів школярів, зокрема учасникам молодіжного літературного конкурсу “Антивір” на тему “Я – українець! І я цим пишаюся!” Твори учасників різні, але всі ширі й патріотичні, а єднає їх любов до рідного краю, з якого і починається Україна. Ось як завершила свій твір випускниця Балаклійського ліцею № 3 Варвара Кураксіна, цитую: “Я горда з того, що в Україні є маленьке, але таке рідне для мене місто Балаклія. Шість місяців було воно під окупацією ворога, але дух балаклійців не зламувався, вони вистояли і дочекалися своїх визволителів. Їх катували, а вони на стінах катівень викарбовували “Отче наш”, їх переслідували, а вони зберігали у схованках український прапор, їх намагалися зламати, а вони пам’ятали слова Великого Кобзаря: Боріться – поборете! Саме звідси, з моєї Балаклії, почався контрнатуп ЗСУ, під час якого звільнили Харківську область. На жаль, жайгття війни тривають, але я вірю в силу нескорених, непереморних українців, які обов’язково відстоять незалежність і суверенітет України”.

Наприкінці минулого року побачив світ літературно-мистецький альманах “Сівач”, який створив у вільний від військової служби час молодий поет з Кіровоградщини Станіслав Новицький.

– Мене зачепило те, що в інших облас-

тях виходили раніше чи й зараз виходять літературні журнали, а в Кропивницькому – ні. Вирішив заповнити вільну нішу. Знайшов підтримку однодумців, гроші зібрали у волонтерський спосіб, а от авторами стали прозаїки та поети з різних куточків країни, навіть із зарубіжжя.

Змістовно цей випуск дуже розмаїтий. З промовистими заголовками і хвилюючими текстами. “Я тут жив” – у добірці Віктора Тутюна є ностальгійні рядки про Херсон до окупації і почуття людини, яка повернулася в рідне місто, до свого дому. Ось уривок з його поезії “Ворожба”:

Хато, мій доме!
Не стань домовиною –
Я ж тебе, старого, глядів мов дитину.
Не бійся, мій доме, ракет і снарядів –
твої обереги вражу силу віднадять.
Хато, мій доме!
Тебе збудували солдати
Козацького роду – не вчені бояться.

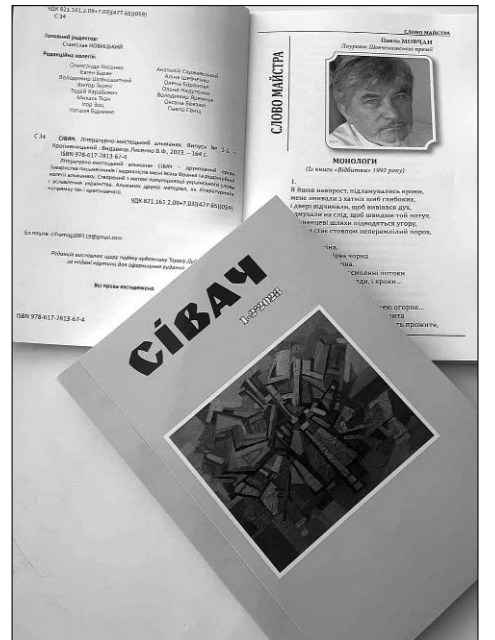
Потужно воюють словом у дебютному виданні і добірки поезій Станіслава Новицького під назвою “Не бійся патрона в патроннику”, Ірини Кримської “У житті – як на війні” та інших авторів. А от Анна Поповчук один із своїх віршів присвятила пам’яті Небесної Сотні, полеглої в Києві 2014-го – за такий спомин треба так само дякувати, бо історична пам’ять в українців куца. А прийдешньої зими вже 10 років Революції Гідності.

Наступне число “Сівача” (№ 1-2 2023) вийшло і змістовнішим, і з кольоровими ілюстраціями картин художника Тараса Дудки. Окрасою випуску стали поезії не лише лавреатів Шевченківської премії Віри Вовк і Павла Мовчана, дослідження з історії українських казок Василя Голобородька, а й добірка молодих поетів – Любові Бенедишин, Надії Теленчук, Любомира Лесоніна та інших. Завважив серед них найкоротшого вірша, принаймні у цьому “Сівачеві” № 1-2. Це Віктор Шило: “Хайкуку#27 мовчить зозуля / буду жити вічно / або вже помер”.

Редактор цього разу своїх віршів не розмістив, але написав рецензію на “Книгу мовчань” Марини Горбатюк, відзначивши, що “у її рядках простежується справжня поезія поетичного сенсу”.

Є і проза, публіцистика, добірка для дітей і переклад Тетяни Дзюби з верхньолужицької на українську поетів, які пишуть мовою західнослов’янського бездержавного народу – лужицьких сербів, розселених переважно на території Східної Німеччини. Добірка має назву “Ми були, ми є, ми будемо”, що здалося символічним: у Лужиці збереглися давні придорожні кам’яні хрести на яких вибито надпис лужицькою мовою “Були, є і будемо”. Це і про нас, українців, подумалося.

Ще одне оригінальне видання народи-

лося на Кіровоградщині і теж завдяки представнику покоління, що в один час вступає і в доросле життя, і в літературу. Студентка НУБІП Аліна Шевченко торік стала засновницею і редакторкою літературно-мистецького альманаху “Олександрійський маяк”. Днями вийшов четвертий випуск (обсяг 245 сторінок). У передмові редакторка написала, що по-справжньому пишеться іменами, представленими у виданні: “Маємо за честь друкувати лавреата Шевченківської премії Петра Перебийніса, понад десять членів НСПУ, вдвічі більше членів НСЖУ, героїв ЗСУ, акторів, викладачів та багатьох неймовірно талановитих особистостей”. Під час презентації альманаху в центральній бібліотеці міста вільних місць не було, і це, мабуть, найвища оцінка праці Аліни Шевченко та її творчих земляків.

А про справжню родинку самвидаву розповів на своїй сторінці у Фейсбучі відомий журналіст і просвітянин Василь Чепурний із Чернігова. Під час прес-туру краєм зустрів Євгена Лебідя, якого називає наймолодшим журналістом області. Виявляється, Євген разом з Анастасією Звонник, Поліною Єфименко, Назаром Козубом, Ярославом Чистяковим і Поліною Горбик видає сільську газету “Імпульс” накладом 50 примірників. Поширюється газета в трьох селах – Лукашівці, Анисовому і Пісках.

“Справжня газета, хоч і дрібним шрифтом, – відзначає Василь Чепурний, – а що робити, якщо районна газета “Наш край” закрилася”.

Щоб якось підбадьорити юного редактора, його авторитетний колега зауважує: “Євген має надзвичайно важливу рису для журналіста – уважність. Якщо ще йому Бог дав і володіння словом – будуть з нього люди!” Приєднуємося і ми до побажань Василя Чепурного і дякуємо за фото.

Перелік самвидаву воєнного часу названими тут альманахами і газетами, на мою думку, значно більший, бо не про все знаємо. А варто було б розповісти про людей, які знаходять сили, кошти, час і, зрештою, мають хист і вміння створювати нові видання, які так чи інакше допомагають Україні вистояти у війні за свою волю і незалежність.

Анатолій ГОРОБЧУК

Ця подія хоч і не стосувалася міста напряму, але вільних місць у залі Музею історії Бердичева практично не було. Тут збирались ті, кого справді цікавить історія краю та історія Солотвина, кого цікавить і сам автор – уродженець села Старий Солотвин, український громадський діяч, публіцист, поет, письменник, голова Національної спілки письменників України, головний редактор “Української літературної газети” Михайло Сидоржевський.

Представлена бердичівлянам книга “Солотвин. 3 глибини минулого до наших днів” – не лише про історію села. Це багато в чому роздуми про життя, про людей, про їхні справи, перемоги та невдачі. Книга про втрачені мрії та важкі здобутки українського селянства. Про горе втрати

3 глибини Солотвина

близьких і радість появи нового життя... Гортаючи сторінки цього фоліанту, зацікавлений читач дізнається і про долю відомих постатей краю – шляхтичів Тишкевичів, родину поміщиків Чайковських, і про життя звичайних сільських обивателів, відомих лише кільком сотням соловинців – Устима Дмитренка, родину Ковалів, сільського історика Івана Рудака. Але в цьому, мабуть, і є потаємний сенс книги – розповісти про історію куточка України, вплітаючи в тло оповіді міцні канати,

оповиті тонькими ниточками долі пересічних людей.

Понад годину тривала розповідь про

те, як виник задум цієї книги, як народжувались сторінки-розповіді. Про те, врешті-решт, завдяки кому вирішилось питання фінансування її друку. Наклад невеликий, тому розійшовся майже миттєво. Але Михайло Сидоржевський запевнив, що за деякий час видавництво надрукує додатковий наклад, що має задовольнити нагальний попит.

Присутні на презентації письменники Валерій Хмелівський та Михайло Пасічник, голова обласної організації Національної спілки краєзнавців України спілки Павло Скавронський у своїх висловах високо оцінили нове краєзнавче видання та висловили сподівання, що автор ще не раз порадить нас своєю творчістю.

“Поет пише про себе, про трансцендентні стани, коли лишень крок – як до прірви, так і до перемоги”.

Антоніна ЦАРУК

До образу Мамає

Павлюк І. Танець Мамає: Вірші 2017–2022 років / Ігор Павлюк. – К.: Саміт-книга, 2023. – 288 с.

Розкодування образного ряду збірки варто розпочати з назви. Упродовж кількох століть утвердилося сприйняття статичного образу Мамає, а тут – динаміка бойового гопака, талановито відтворена художницею Оленою Завітайло: на червоно-чорному тлі повстанського прапора кривавий вихор ось-ось розпрямить охристу постать із летючим оселедцем і вузлуватими суглобами селянської правиці, у той час як лівиця спонтанно готує переможний жест. Постає танцюриста ще згорблена, ніби під вагою невидимого хреста. Упівоберта до глядача чоло нагадує роденівського мислителя. Потужний заряд вивільненої енергії. За візуалізацію наших надій дякую мисткині.

Скільки наукових шабел схрецувалося в дискусіях про (не)відповідність імені козака Мамає на зібраних у художніх музеях полотнах, скільки пер затупилося на шляху простеження етимології імені власника само-заглибленого світоспоглядання! І кармазинових шароварів як свідчення достатку людини значної, бо ж носили кармазини як не шляхта, то козацька старшина. Голоті до кармазинів – зась. Шаровари, кажуть, являють собою одну величезну кишеню, де народний улюбленець міг би сховати свій нехитрий похідний скарб, ба – навіть жінку! Хоча навіщо вона йому, коли можна сидіти собі під дубом зі схреченими похідному ногами, медитувати, перебираючи струни... А може, тут і криється внутрішній конфлікт нашої (не)державності? Поки кармазини-владолібі медитують у безпечному затишку, набиваючи свою безмірну кишеню, козацька голога перебуває у вихорі кривавого танцю зі смертю?

Іноді його називали козаком-бандуристом, що викликає подивування в нашого сучасника, звиклого до розрізнення кобзарського мистецтва чоловіків і майстерності дівчат-бандуристок. Удосконалювався інструмент – змінювалася кількість струн і приструнків, а отже, виникла потреба зафіксувати ті розбіжності.

Однак що далі – то більше розбіжностей. Для прикладу: чи треба категорично заперечувати нібито спорідненість між північнокримським Мамаєм і Ногаєм (на суттєві відмінності між ногайцями і ментальністю кримських татар художньо переконливо вказала Зінаїда Тулуб у романі “Людолови”), якщо можна обмежитися риторичним запитанням, чи міг би представник іншого етносу стати виразником української душі? Бо ж кобза – то відлуння історичного світовідчуття, дума народна і славень захисника рідної Вітчизни. Тому бачиться слушною думка Станіслава Бушака, що “мамає” жвивалося як синонім слів “запорожень”, “гайдамака”, “відчайдух”, характеризуючи вдачу козака та його заняття, а не ім’я. Це з погляду кордоцентричної народної любові.

Процес ловитви розбіжностей між об’єктом і його трактуванням нагадує відведення вроків від дитини, яку називали різними іменами, аби захистити від злих духів. Чи пошук реальних рис гетьмана Івана Мазепи під нашаруваннями історичних спотворень образу носія ідеї української незалежності. Кому ті спотворення на руку – відомо.

А постає кам’яної баби, що стискає руків’я меча-кінджала? Що це – алегорія чи образ воїна? Якщо кам’яна баба – символ правничого захисника, то мамає – його наступне покоління, чи не так? То до чого тут ногайці та їхній нащадок князь Глинський, що велів звати себе Мамаєм? Одвічне переписування історії? Стільки ординських навал і “добросусідства” йшло потоком Диким Подем, що залишили сліди на українському гранітному щиті. Однак досі послуговуємося вікіпедійними висновками “біля історичних” досліджень, які не одному поколінню українців глумачили про меншовартість, бо нічого в нас свого немає... А все чому? Бо з найхоробрішою армією, яка французам допомогла отримати перемогу в Тридцятилітній війні, Суворову перейти Альпи, а Єрмаку колонізувати Сибір, не спромоглися на розбудову української державності. Як наслідок – нові покоління козаків змушені були добувати “козацький хліб” у походах за кордон замість того, аби закласти міцний підмурівок власної домівки...

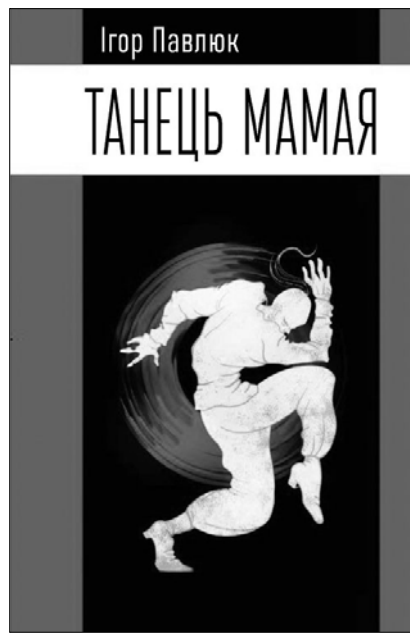
Нові спроби художньої інтерпретації символу духу козацької вольниці, спроби самопізнання чи наближення до себе потверджує літературне паломництво Мамає, що триває понад пів століття в романах Олександра Ільченка і Романа Іванчука, в історичному романі у віршах Леоніда Горлача і збірці Ігоря Калинця, а нині – в збірці “Танець Мамає” Ігоря Павлюка. Новітній сплеск зацікавленості метаобразом постає у скульптурі на Майдані Незалежності в Києві, на площах Харкова, Краматорська, Кривого Рогу, Каховки, Запоріжжя, Волині, його ім’ям у процесі декомунізації можуть похвалитися вулиці і провулки (і наше місто!), про нього співають відомі гурти, він надає нового дихання постановці “Запорожця за Дунаєм” Семена Гулака-Артемівського Львівською національною оперою.

Той картинний Мамає із відомо-

мих малярських робіт XVII–XIX ст. ніби й не зважає ні на коня осідланого, ні на чарочку зі штофом, ні на стяг за спиною, хоча все це в одну мить може перетворитися на символіку переходу межі між життям і смертю (мов та рушниця, що на стіні під час вистави, мусить-таки вистрелити). Байдуже козакові, якого коника може викинути примхлива доля, бо струни від його доторків промовляють мовою Господа, і він до переходу межі готовий... Готовий віддати все в одночасся. І жити вічно, бо ж струна скорилася його руці. Таким бачиться мені Павлюк Мамає. Катастрофізм світосприйняття поета посилюється (“Апокаліптичне”, “Людське”, “Сучасся”), як і сарказм: “Працурі і пращурі згадають: Ті пісні, а ті – книжки мої”.

Багаторазово повторений мотив суму за матір’ю, так і не пізнаною в ангельському віці, а отже, приреченість на сирітство людини з низьким больовим порогом, втрата Надії (саме таке ім’я Павлюкової матері) – вочевидь, набуває символічності, трансформується з особистісної площини ліричного героя у суспільно-історичний фокус, прагне інтерпретації як узагальнений стан покоління, позбавленого материнської турботи батьківщини. Замість материнської ласки вчили стійкості мовчазні могили предків, бо тільки на них промовляє голос істинної любові. Поет став виразником глибокої української драми: народжені в Україні, ідентифікувавши себе з українською нацією, ми змушені були пройти совковий булінг, цькування з боку пристосуванців, налаштованих на велике “мискоборство”.

Ліричний герой збірки воєнного періоду ментально подорослішав: попри усвідомлений катастрофізм буття йому вдалося позбутися ноток жалісливості. Натомість він сповнений співчуття. До квітки і метелика (чи фантому душі?) на мінному полі, до вовка з журавлиною душею, до

людства, чиє існування – ланцюг воєн, до стражденного народу: “Смерть все більше любить наш народ...”

Павлюк Мамає трагічний: це останній скрипаль на “Титаніку”. Підтекстова струна поєднує символічну постає музики-душпастора на приреченому судні та усамітненого персонажа-медіума. Він оприявнює філософію екзистенційного буття іронічно-спокійно, оксюморноно: “Оце і є релігія – любов”, “Ліліпути взулися в котурни”, “Знайдіть дурдом спочатку у собі”, “Я ветеран війни себе з собою”, “Голим шрамом шукаю храми. / Спочиваю на лаврах в терновім вінку”, “Мрії збулися, а щастя не стало чомусь...”

Поет завжди залишається дитиною – чи не тому йому вдається наблизитись до істини, відкритої дитині? Власна правда завжди переконливіша, ніж із чужих уст. Павлюк прагне лаконічності (“Фейсбучики”) у донесенні ідеї – і його терцини афористично влучні, чого не скажеш про переспіви.

Серед понад двох десятків циклів, на мою думку, варто виокремити “Привид Мамає” і “Квіти мінного поля”, де художній простір – то чуттєвий мікро- і макрокосмос із перетіканням візій, фантомів, запитань і станів: “Цілий Всесвіт – / Яма Оркестрова”, “Мені все більше сниться райський сад, / Де мій сусід заготовляє пожеж, / Як народилось, так усе і кане...”, “Лиш людські душі начебто ростуть... / Але куди? Кому цей ріст потрібен?”, “Воскресне те лиш, що колись помре, / І врешті-решт повернеться до Бога”.

Павлюк Мамає – то авторське alter ego. Він не може лишатися статичним, інакше перетвориться на “камінь спотикання”. Йому болить епоха, що спіткнулась об його судьбу. Літописець і жертва цієї доби, бере на себе мі-

сію милосердя: “Я став санітаром у цих боях / За вічний початок світу”, усвідомлюючи аксіому “Хто не умира – / Не воскресє...”. Проте привид Мамає – то й заперечення відомих істин, виклик їм. Він заперечує катастрофічність мислення (ліричного героя, поета) своїм безсмертям: “Він вмирає ти не вміє / Він між неклем і раєм”, “Він чужий цьому світу. / Він сильніший за нього”.

Це твердження викликає бажання простежити зміни в трактуванні поетом образу Мамає, оскільки в драматизованій поемі “Бут” Павлюк Мамає – то володар знань про силу зілля, чим рятує майбутнього очільника повстання Павлюка (Бута), отримуючи від нього згодом дошкульну оцінку значення кобзарського слова: “Ти зайвий на Землі: Рабам не треба віршів”. Іншими словами, врятований категорично заперечує порятунок закріпаченого духу силою слова, протиставляючи йому інший інструмент переконання – зброю і жертвну боротьбу.

У збірці “Танець Мамає” козацький характерник Мамає – поет, як і Будда, і водночас – утілення дохристиянської віри наших пращурів, містичне злиття з рідним докільям, відбиття перетікань психологічних станів надтонкої душевної організації:

*То співає, то б’ється,
То сміється, то плаче,
Як поранена птиця,
Характерник козацький.*

*Шрами навхрест у нього.
Семиструнна шаблока.
Щось у ньому від Бога,
Щось у ньому від крука.
(“Мамає”)*

Мабуть, знаково, що цей вірш був дописаний 24 лютого 2022 року, визріваючи з 2008-го. Поет-літописець поставив крапку в творі. Героїчні Мамає поставлять її на полі битви.

P. S. Писати про нову поетичну збірку відомого науковця і напрочуд плодового письменника, лауреата Народної Шевченківської премії (Залізний Мамає) і низки найпрестижніших як усеукраїнських, так і всесвітніх літературних відзнак, ознайомившись із філософськи виваженою передмовою до неї Дмитра Дроздовського та словом редактора Михайла Пасічника, – наражатися на закиди в моветоні. Хоча... дарчий напис Ігоря Павлюка мотивує озватися... Тому, не повторюючи слухних висновків рецензентів, пропоную бачення суперечливого (і цим живого і цікавого) образу Мамає. Поет пише про себе, про трансцендентні стани, коли лишень крок – як до прірви, так і до перемоги.

Вінок з ковилою

Буковинський урочистий вінок з ковилою внесено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини. Про це повідомляє пресслужба Міністерства культури та інформаційної політики, передає Укрінформ.

Вінок з ковилою (коди, павун, трава) – це вид дівочого головного убору деяких рівнинних сіл Буковини, який використовується як святковий та весільний головний убір. Це спеціальна бісерна коронка чи циліндр, до

яких кріпляться пучки ковили для декоративного ефекту. Він є важливою складовою весільного обряду в селах Чернівецької області – Рідківці, Топорівці (традиція фіксується як поширена), Магала та Чорнівка (рідше).

У такому вінку дружки та наречена ходять запрошувати на весілля. Якщо історично такий вінок, у статусі урочистого, дівчина одягала на храмове свято чи до церкви (якщо вже заручена), на загальносільські свята чи для участі у вітальних делегаціях, то зараз у селах Рідківці та Топорівці, окрім власне на весілля, заве-

дено одягати вінок з ковилою на сучасні свята, зокрема День села.

Прародичем цього елемента нематеріальної спадщини є “вінок з султанами” (Казахстан), а також вінки з ковилою дівчат-лазарок Софійського повіту (Болгарія). Етимологічно спорідненими до нього є ключівський вінок з гусячого пір’я, покутський та полтавський вінки з пір’ям павича. Якщо у буковинської нареченої на голові вінок з ковили, обов’язково нефарбованої, то у парубка – пучок фарбованої ковили на капелюсі.

Фото: molbuk.ua

Починалося з коліскової

Пісню на слова Михайла Петренка “Дивлюсь я на небо” знаю з дитинства. Іноді мені здається, що вона увійшла в свідомість разом із маминими колісковими, тому, мабуть, і була об’єктом мого світосприйняття з раннього дитинства.

Але про все по порядку. У 1946 році моя тітка, а згодом і хрещена мати, Мандрика Олександра Григорівна, повернулася з Німеччини, куди була примусово вивезена фашистськими окупантами у 1942 році як “остарбайтер”. Їх звільнили від поневірянь на чужині американські війська. А тому поверталися на Батьківщину через Францію морем до Одеси, а вже звідти потягом до Лозової і Барвінківського.

У рідну хату в Надеждівці привезла з собою диковинку – патефон і кілька платівок. На той час повернувся з війни і її брат (мій майбутній тато), Мандрика Іван Григорович. Повернувся інвалідом другої групи, невдовзі одружився з дівчиною з тієї ж вулиці, Склярівною Галиною Трохимівною. А в 1947 році з’явився на світ і я. Рік був голодним, а тому, як мені потім розповідали мама і бабуся, Неоніла Клімівна, я часто плавав, бо у мами не вистачало молока. Мама і тато працювали в колгоспі. Отож мене часто залишали вдома з бабусяю і тіткою, яка тоді навчалася в педучилищі. І щоб якось утихомирювати мій плач, остання заводила патефона й ставила платівки з піснями. Серед них була й пісня “Дивлюсь я на небо”. Під неї, як казали мої няньки, я найчастіше і заспокоювався. Ця платівка, яка вже не грала, ще довго зберігалася в домашньому архіві. Тому я й досі пам’ятаю її чорну наклейку, де було написано, що виготовлена вона в 1910 році на фірмі грамзапису “Пате” полтавчанином Тимофієм Піддубним.

Вже згодом, коли тато став працювати завідувачем у Надеждівському клубі, збудованому ще до війни за кошти місцевого колгоспу, патефон з’явився і в цьому культурно-освітньому закладі. А на початку 60-х років минулого століття тато з мамою збудували власну хату. І першим значимим придбанням був патефон. Звичайно ж, і вдома, і в клубі були платівки з улюбленою сімейною піснею “Дивлюсь я на небо”, випущені Апрелєвським заводом грамплатівок. На одній з них була наклейка з написом “Українська народна пісня. Обробка О. Чишина. К. М. Лаптев, Н. Г. Вольтер (ф-но)”. Ще на одній платівці цього ж заводу читаємо: “Дивлюсь я на небо”, українська народна пісня, Андрій Іванов, ансамбль народних інструментів під керівництвом М. Некрасова”.

Ця пісня в нашому селі звучала з динаміків у клубі, коли туди приїздила кінопересувка. А пізніше програвалася на стаціонарному підсилювачі перед будь-яким клубним заходом. Тому й не дивно, що ця пісня стала візитівкою колективу художньої самодіяльності. Деякий час вважалося, що слова до цієї пісні написав Т. Г. Шевченко. А тому на одному з районних оглядів до Шевченківських днів клубному хору за виконання пісні “Дивлюсь я на небо” було присуджено перше місце.

Співали “остарбайтери”

Зі сцени Надеждівського клубу вперше прозвучала пісня “Дивлюсь я на небо” у жіночому виконанні. Це були вчорашні школярі Надеждівської семирічки Лідія Запороженко та Валентина Яриза. Для Валентини пісня стала професією. А дорогу до Харківського музичного училища їй проклала вищезгадана пісня, виконання якої було відшліфовано на сільській аматорській сцені. Керував ансамблем і акомпанував їм Василь – талановитий баяніст із Надеждівки.

Чи мав він якусь музичну освіту, не знаю. Пам’ятаю тільки, що, будучи незрячим через нещасний випадок, він випишував по пошті ноти популярних пісень, музичні журнали, набрані й віддруковані спеціальним шрифтом.

Про Лідію Запороженко писала районна газета “Правда Барвінківщини” (на

Нерозлучні з Україною

Піснею, що вже майже сім десятиліть зігріває душу та налаштовує на роздуми, для Віктора Мандрики, мешканця міста Барвінків, що на Харківщині, стала українська пісня “Дивлюсь я на небо...” на слова поета-романтика Михайла Петренка. Хвилюючи історію появи у його житті цього безперебільшення народного шедевр Віктор Іванович розповів у своїх есеях-спогадах, які оформив у невелику книгу під назвою “Пісня, що йде поруч усе життя”. Мені приємно, що поштовою для роботи над його спогадами стали питання, які я свого часу кинув для своїх друзів у Фейсбук: “Яке місце у вашому житті посідає пісня “Дивлюсь я на небо та й думку гадаю...”? Що ви знаєте про автора слів цієї пісні?”. Найбільш повно відгукнувся на ці питання саме Віктор Мандрика, що згодом у нього й вилилося у такі спогади.

До його згадані книги входять вісім розділів, кожен із яких супроводжується відповідними колажами. Я ж пропоную читачам газети “Слово Просвіти” уривки з чотирьох розділів та обкладинку його книги.

Валерій Романько,

член НСПУ, голова Донецької обласної краєзнавчої організації, м. Слов’янськ

жаль, на вирізці з часопису немає ні номеру, ні дати): “Її голос паралізує все твоє ество, голос сильний, який йде з глибини душі. Ця надеждівська пташка із солов’їним голосом і характером задержувала того дівчиночку. Та водночас це сильна і рішуча жінка, яка пережила голод, злидні, інші життєві випробування. Вона у розмові якось сказала, що у житті все зводиться до любові.

Також Лідія якось згадувала, як будучи дуже хворою, виходила на сцену: “Побачивши переповнену глядачами залу, я забула про біль, про страх впасти, що взагалі мені може щось перешкодити вийти співати “Дивлюсь я на небо”. І я співала, дивлячись в уявне небо, відчуваючи себе вільним соколом, на повний голос і для повного залу шанувальників української народної пісні. І зал був також зі мною з думками про небо, про непокірно-го птаха”.

Основи колективу художньої самодіяльності клубу склали вчителі й старшокласники семирічної школи, серед яких була і моя тітка, вчителька. З її щоденника, який вона вела у вигнанні, дізнався, що пісня “Дивлюсь я на небо” допомагала нашим “остарбайтерам” у найтяжчі хвилини життя. Вони на мотив цієї мелодії виконували свою, дещо перефразовану пісню “Дивлюсь я на небо і пісню співаю, Чому я не вдома, Чому в чужім краї?”. А ще мені стало відомо, що після їх звільнення у 1945 році американськими військами, знання українських народних пісень допомогло їм витримати довгу дорогу додому – вони заробляли своїми концертами у місцях пересадок. У щоденнику відзначено, що пісня “Дивлюсь я на небо” користувалася великою популярністю серед іноземних і своїх слухачів.

Під небом Ліхтенштейну

Якось, прогулюючись вулицями в м. Вадуц, в одному з кварталів почув звук гри на акордеоні. Для цієї пори року вулична музика була трохи незвичною. Як-не-як, а була вже друга половина січня, хоча термометр показував +7. На звук мелодії пішов і я. Звучала в основному інструментальна музика. Перехожих було мало, але кілька чоловік, притишивши ходу, слухали музику у віртуозному виконанні акордеоніста. Інструмент у його руках то плавав, то сміявся, то запрошував до танку. Музиканту було десь за 60. Охайно одягнений чоловік у грі неначе зливався зі своїм акордеоном, що мовби радів від професійної гри останнього. Біля музиканта стояла піалка, явно запрошуючи перехожих віддати за гру якоюсь монетою.

Вирішив і я подякувати людині за подаровані хвилини розради на чужині. Кинувши монети, знову відійшов трохи вбік, почувши вслід звичне “Данке” (дякую). А через деякий час побачив, як той жестом когось запрошував підійти ближче. Упев-

нівшись, що поруч немає нікого, зрозумів, що те запрошення стосується саме мене, підійшов. Він щось говорив німецькою. З усього зрозумів лише, що він запитував, яку б мелодію я хотів почути. Довелося напружитися й поганою німецькою впереміж із жестами сказати, що я з України, разом із сестрою вже дев’ять місяців живемо в цій країні, яка гостинно прихистила біженців.

Почувши слово “Україна”, музикант знову взяв у руки акордеон – і для мене зазвучала мелодія пісні “Дивлюсь я на небо”. Я підняв голову, а в небі над королівським замком Вадуц кружляв сокіл, немовби передаючи привіт з рідної України, охопленої війною з рашистськими загарбниками. Що творилося в мене на душі, передати словами важко. Змішалися радість зі смутком, і вже здавалося, що то не сокіл, а синьо-жовтий прапор рідної, незалежної держави палахкотить у небі над Ліхтенштейном.

Побачивши, який емоційний спалах викликала у мене його музика, він зіграв ще кілька мелодій до українських народних пісень. Але неперевершений звукоряд пісні “Дивлюсь я на небо” володів усім моїм еством. Чи міг я подумати, що, перебуваючи за 2600 км від дому, я почую мелодію, що так чи інакше крокує зі мною поруч від дня народження?..

Спробували розговоритися. Коли і така розмова заходила в тупик, я вмикав на телефоні записи цієї пісні у виконанні Бориса Гмирі, Анатолія Солов’яненка, які мій співбесідник із задоволенням слухав. Звати музиканта Юліан. У молоді роки він працював у барона Едуарда Фальц Фейна, котрий дитиною емігрував з батьками з революційної Росії й жив тут, у Вадуці, де мав особняк, що знаходиться неподалік. Предки Фальц Фейнів заснували колись у Херсонській об-

ласті знаний і досі у всьому світі заповідник Асканія Нова. Барон Едуард Фальц Фейн, як я дізнався пізніше, був нагороджений українськими орденами князя Ярослава Мудрого IV і V ступенів, орденами “За заслуги” I і II ступенів. Саме барон і долучив у свій час Юліана до українських народних пісень. А з однієї із своїх поїздок до України привіз останньому ноти до наших пісень. Вже покійний барон Е. Фальц Фейн любив Україну, часто відвідував її, допомагав у збереженні культурної спадщини.

Юліан закінчив свого часу музичне училище в Вадуці. Але життя склалося так, що музика не стала його професією. Та любов до неї він зберіг на все життя. А виходить грати на вулицю в основному для збереження навичок гри на акордеоні, а не задля заробітку.

Наприкінці нашої зустрічі захотілося щось залишити Юліану на згадку. А оскільки я нічого при собі не мав, вирішив у якості презента вручити 100-гривневу купюру з портретом Т. Г. Шевченка. Акордеоніст, бачачи, що я дістаю гроші, запротестував. І тільки після пояснень, що це не плата, а своєрідний пам’ятний подарунок із зображенням нашого національного поета, погодився.

Як би там не було, але ця несподівана зустріч з мелодією до пісні “Дивлюсь я на небо” далеко від рідної землі була знаковою. Буде Україна, будемо і ми!

Ліхтенштейн, 20.01.2023 р.

Післямова

Після закінчення роботи над статтею-спогадом я поділився нею, як і було обумовлено, з головою Донецької обласної краєзнавчої організації Валерієм Івановичем Романьком. Відповідь від нього не забарилася. Прочитавши її, подумав, що вона варта того, щоб стати своєрідною післямовою до спогадів. Приводжу дослівно:

“Доброго вечора, пане Вікторе! Прочитав ваш матеріал із задоволенням. Гарно написаний.

Головна думка після прочитаного: авторська пісня стала народною, з цікавою та багатою долею. І ви це довели у своїх спогадах. До речі, матеріал можна було б оформити у невелику брошуру з вашими колажами, які я також переглянув. Це розширить літературознавчі рамки у сфері петренкознавства”.

А ще в листі була дописка наступного змісту: “Радив би вам звернути увагу на виконання пісні “Дивлюсь я на небо...” Романом Сасанчиним. Цей талановитий хлопчик з Тернопільщини у конкурсі “Голос діти” під керівництвом тренера Тіни Кароль у фіналі виконав цю пісню і став переможцем. У 2017 році 15-річний юнак був у нас в Слов’янську на святкуванні 200-річчя від дня народження Михайла Миколайовича Петренка та дав два концерти – можете переглянути в Інтернеті. Успіхів вам. З повагою – Валерій РОМАНЬКО”.

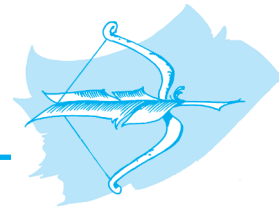
Відразу ж взявся за пошуки. Перш за все, переглянув виступ Романа на конкурсі. Був вражений голосом і майстерністю виконання. За популяризацію творчості Михайла Петренка Роман Сасанчин в 2017 році став лавреатом премії імені М. Петренка. Перш за все я, звичайно, поповнив домашню фонотеку піснею “Дивлюсь я на небо” у виконанні обдарованого співака, якою відразу ж поспішив поділитися з сестрою. Слухаючи пісню у виконанні Романа, переконаєшся, що в нього закладений наш український генокод. Бо у серці співака – мама і Україна.

Ось так, завдяки посилянню Валерія Романька, я долучився ще до однієї з граней цієї невмирущої пісні. Джерельне виконання її Романом Сасанчиним ще раз підкреслило всю глибину одвічних думок і прагнень українського народу.

А ще плекаю надію на зустріч з Романом Сасанчиним, чий спів не тільки заворожив, а й вселив надію на нашу швидку Перемогу над російським агресором.

Віктор МАНДРИКА,

журналіст, м. Барвінків Харківської області

“Мене не страшать ці 15 років, які я маю...”
А вже пройшло 10 років...”

Донька президента УГВР Наталія ОСЬМАК: “Українська держава – воююча сторона Другої світової війни”

Антон ПЕЧЕРСЬКИЙ,
Євген БУКЕТ
Фото Віктора ДЕХТЯРА

Особливо помітні зміни відбувалися в бандерівській ОУН, щоправда, без самого Степана Бандери, який з 1941 року перебував у німецькому концтаборі. Третій надзвичайний великий збір ОУН у серпні 1943 року ухвалив програму, яка нагадувала не ідеологічні побудови інтегрально-націоналістичних рухів міжвоєнної доби, а програми повоєнних антиколоніальних рухів. А створення УГВР у липні 1944 року спричинило ще глибші ідеологічні зміни в напрямку демократизації, завдяки яким до кінця 1940-х років підпільний націоналістичний рух в Україні позбувся специфічних рис інтегрального націоналізму й перейшов на демократичну платформу.

Українська Головна Визвольна Рада (УГВР) – орган політичного керівництва українським визвольним рухом, який оголосив себе “верховним органом українського народу в його революційно-визвольній боротьбі”. Метою організаторів було створення широкої суспільно-політичної бази з метою відновлення незалежної української держави.

Очолив УГВР Кирило Осмак – український науковець-аграрій, громадський та політичний діяч, який за доби Перших визвольних змагань належав до складу Української Центральної Ради. Його обрання Президентом Української Головної Визвольної Ради стало свідченням тягlosti історії модерної української державності.

Про постать Кирила Осмака, його місце та роль в історії України кореспондентам АрміяInfo.com розповіла його донька Наталія Осмак. Присвятивши значну частину життя дослідженню біографії свого батька, вона глибоко занурилась в історію українського національно-визвольного та державницького руху. Зокрема, пані Наталія є авторкою кількох книжок про Кирила Осмака та УГВР: 41-й том Літопису УПА “Кирило Осмак – президент УГВР. (Документи і матеріали)” (2004 рік), “Кирило Осмак – нескорений Президент УГВР” (2008 рік), “Кирило Осмак: автопортрет у листах на тлі Владимирського централу” (2014 рік).

– Для початку нашої розмови скажіть, будь ласка, кілька слів про Кирила Осмака – поза тим, що для вас він насамперед батько. Ким він є для України?

– Кирило Осмак – насамперед Президент Української Головної Визвольної Ради. У липні 1944 року було створено цей ор-

ган, який мав керувати всією державницькою визвольною боротьбою. Це, властиво, був підпільний парламент і підпільний уряд воюючої України.

Отже, Кирило Осмака обрали Головою Парламенту або, як казали, Президентом. А головою уряду або, як тоді називалась ця посада, генеральним секретарем, було обрано Романа Шухевича, який на цьому великому зборі УГВР мав псевдо Лозовський. Метою створення УГВР було згуртувати всі національні сили, державницько-визвольні партії, групи, окремих людей і очолити визвольну боротьбу.

– Де відбувалося те зібрання, на якому Кирило Осмака обрали Президентом УГВР?

– Це був Великий збір УГВР, який проходив на Самбірщині, у Самбірському повіті, поблизу села Сприня. Там, на околиці села, на підніжжі гори було лісництво, лісничівка. І в цій лісничівці й відбувся Великий збір УГВР. Він тривав упродовж п’яти днів, з 11 до 15 липня 1944 року.

Німецько-радянський фронт тоді ще не докотився до того регіону, і відповідно ця територія ще не була під радянською окупацією. Однак фронт наближався – учасники збору чули, як гримать гармати. Тому шойно збір виконав заплановану програму – всі одразу роз’їхалися по своїх місцях, де вони постійно чи тимчасово підпільно перебували.

Під час збору вівся протокол, стенограма засідань, усі виступи фіксувалися. Однак ці протоколи залишилися в Україні і до творців УГВР не потрапили. Коли я вивчала слідчу справу Кирила Осмака, то, здається, у п’ятому або шостому томі є російський переклад тих протоколів. Я намагалася знайти оригінали, але, можливо, оригінали були знищені і збереглася тільки російська копія, яка, до речі, опублікована в 26-му томі “Літопису УПА”.

“Українська держава – воююча сторона Другої світової війни”

В історії модерної української державності надзвичайно важливою є інституційна та поколіннева тяглість від доби Української національно-демократичної революції 1917–1921 років до здобуття незалежності 1991 року. Однією з ключових сполучних ланок на цьому шляху стало створення Української Головної Визвольної Ради (УГВР) в липні 1944 року.

Корінний перелом у Другій світовій війні на межі 1942–1943 років спонукав обидві ОУН – бандерівську і мельниківську – до пошуку “нового обличчя”, прийняттого для нових потенційних союзників – західних демократій, а також для населення Центральної і Східної України.

– Так, це авторитетний і дуже важливий багатотомний проєкт...

– Взагалі УГВР присвячено п’ять томів “Літопису УПА”. Восьмий том літопису – це був перший том, який мені потрапив до рук. У ньому я вперше прочитала присвяту борцям за державність України, серед яких був згаданий також Кирило Осмак, Президент УГВР. Саме тоді я вперше дізналася, ким був мій батько Кирило Осмак в усьому державницько-визвольному русі.

Бо раніше я знала з його листів, з одного листа, що він був у Володимирській тюрмі, коли він зголосився до нас з мамою. І з одного з листів, тайнописом, було зрозуміло, що він одержав 25 років тюрми. Бо він написав мамі – він мусив писати російською мовою – таку фразу: “Мене не страшать ці 15 років, які я маю...” А вже пройшло 10 років... Це було закреслене цензурою, але якось вдалося це відчитати.

Коли я маму питала, за що за судили на 25 років, то вона відкасувала, що бушміт тато під час німецької окупації працював, а тоді цього немовби було достатньо для терміну ув’язнення у 25 років. Й ось тут я читаю про Кирила Осмака як Президента УГВР! Хвилювання було – я не можу передати – до межі неприємності!

Потім я прочитала там коротку біографію батька, стислий життєпис. Щось із нього я дізналась уперше, про щось вже знала з листів. Наприклад, я там з хвилюванням прочитала, що Кирило Осмак був членом Української Центральної Ради. А Центральна Рада – це було мало не єдине, що я тоді зі справжньої історії України ХХ століття знала. Тобто як знала? Була така п’єса Олександра Корнійчука “Загибель ескадри”, в якій згадувалася Центральна Рада – якісь буржуазні націоналісти, щось таке.

Тоді я почала шукати якісь документи, публікації про Цен-

тральну Раду. Й ось випадково в Будинку письменників я зустріла Василя Кука, про якого я вже знала, що він був командиром УПА. Його запросили на сцену, він розповів, що працює з документами в Інституті археографії, як мені запам’яталась назва. Це мене зацікавило – раптом у тих документах є і про Кирила Осмака? Тому після завершення заходу я підійшла до Василя Кука і запитала про Кирила Осмака, члена Центральної Ради.

“Як прізвище вашого батька?” – питає він. Я кажу: “Осьмак”. “Осьмак, осьмак... То це ж Президент УГВР!”. А я на те: “Та я знаю, що він Президент УГВР, але мене більше цікавить те, що він був членом Центральної Ради”. Однак для Василя Кука Кирило Осмак був насамперед Президентом УГВР. Для нього зустріч з мною теж була потрясінням, тому що 50 років про Кирила Осмака взагалі нічого не говорили. А якщо навіть згадували, то доля його була невідома. Після того як я познайомилася з Василем Куком і почала з ним зустрічатися, тоді я вже почала вивчати, що таке Українська Головна Визвольна Рада, та, власне, вивчаю й до цього часу.

– Українська Головна Визвольна Рада зацікавила вас через долю батька. І завдяки цьому ви прийшли до усвідомлення значення цієї інституції, цього органу. Як би ви визначили його роль в українській історії ХХ століття? Чи посів він гідне місце в історії української державності?

– УГВР – це унікальне явище, іншого такого не було. Національно-визвольні та державницькі рухи обов’язково потребують певних координаційних, організаційних структур. Поляки, наприклад, які воювали в складі Армії Крайової, мали свій уряд еміграційний. Він був давно відомий, сформований. В Україні нічого схожого не мали. Тому Українська Головна Визвольна Рада мала стати саме таким урядом, який представляв би воюючу сторону – українську державу. УПА при цьому мала сприйматися як військова формація воюючої сторони.

Українська Головна Визвольна Рада мала почасти відродити,

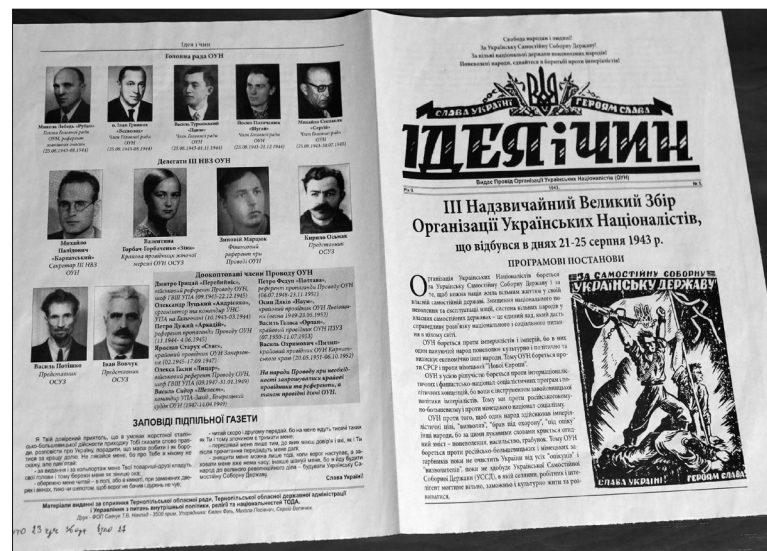
почасти сформувати наново українську державність, стати таким собі місточком від Центральної Ради через УГВР до вже сформованих українських державних органів.

Також слід пам’ятати, що УГВР з’явилася не на порожньому місці. Вона постала на перетині й взаємодії двох традицій чи напрямків українського державницького руху. З одного боку, це була генерація молодих українських націоналістів, яка сформувалась на Заході України, у складі Польщі. З другого ж боку, це були наддніпрянці, носії інституційного досвіду українського парламентаризму й української державності 1917–1921 років. І саме в цьому органічному поєднанні полягає головний її феномен.

Тут варто згадати про Третій надзвичайний збір ОУН, який відбувся у серпні 1943 року. У його роботі взяли участь наддніпрянці – ті люди, з якими зустрічалися члени похідних груп, йдучи в центральну Україну творити українську адміністрацію. Це були представники старшої генерації, з великим громадським політичним та парламентарним досвідом, думка яких була важливою й авторитетною в середовищі тих, хто прагнув відродити українську державу. Серед них був і Кирило Осмак.

Ця старша генерація українців-державників з Наддніпрянщини не сприймала авторитарного вождизму, притаманного ОУН під проводом Степана Бандери, тому Третій надзвичайний збір ОУН відійшов від тоталітарної вождистської спрямованості, схильності у бік демократизації. Саме завдяки цьому формувалася традиція модерного українського демократичного націоналізму. Продовженням цього руху стало створення Української Головної Визвольної Ради.

Так поступово відбувся перехід до демократичного націоналізму, і на базі цього демократичного націоналізму були сформовані й сформульовані ті документи, які ухвалили на Великому зборі УГВР. Саме в цьому, на мій погляд, полягає головне значення Української Головної Визвольної Ради.

— І на хвилі цього руху демократизації українського націоналізму, зокрема, обрали Президентом УГВР Кирила Осьмака. Чому саме на ньому зупинили свій вибір учасники Великого збору?

— Вочевидь тому, що саме він зміг найкраще поєднати й утиліти дві традиції українського національно-визвольного і, головне, державницького руху. А також через те, що він був уособленням тягlosti української державницької традиції від Української Центральної Ради та Української Народної Республіки до УГВР та відновленої української держави.

Важливу роль в обранні Кирила Осьмака, вочевидь, зіграв надзвичайно високий авторитет Романа Шухевича, на значенні якого я хочу окремо наголосити, бо саме він став головним рушієм тих демократичних процесів, які відбувалися в ОУН.

Власне, саме Роман Шухевич 1948 року опублікував найяскравіші спогади про те, як Кирило Осьмак складав президентську присягу: “Урочиста тиша запанувала на залі нарад, коли Голова Президії УГВР станув перед Головою Великого збору УГВР, поклав руку на український державний герб та почав повторювати слова присяги... Це присягав Президент України перед усім українським народом”.

Пророчими стали й слова складеної Кирилом Осьмаком присяги: “Наша мета — Українська Самостійна Соборна Держава на українських етнографічних землях. Наш шлях — революційно-визвольна боротьба проти всіх займанців і гнобителів українського народу. Будемо боротися за те, щоб Ти, Український Народ, був володарем на своїй землі. На вівтар цієї боротьби кладемо свою працю і своє життя”.

— Як позначилося обрання президентом УГВР на житті вашої родини?

— Кирило Осьмак працював у Стрию директором товариства “Сільський господар”. А коли його обрали президентом, він пішов у підпілля, а нас із мамою перевіз у село Недільна в Старосамбірському районі. Там стояв головний штаб УПА. Ми там були тиждень-два. Якось я познайомилася з жінкою, яка була трошечки старша за мене. Вона мені розказала, що я була дівчинкою, яка ані своїм виглядом, ані своїм одягом не була подібна до місцевих дітей.

Коли мусила бути інспекційна поїздка по сотнях УПА, шеф штабу Дмитро Грицай-Перебийніс і президент Кирило Осьмак мали їхати. А перед цим батько відправив нас, напевне, під захистом упівців, у село Тур’є Горішнє. Ми там були, допоки не прийшов фронт. Тоді місцевим сказали евакуюватися — посідали вони на фіри, покладали там речі та й поїхали “до родичів” на Схід. Ми з мамою також їхали. Вона дуже мало говорила, часом згадувала, що ми переїжджали через лінію фронту, яка прострільовалася. І ми приїхали в одне село, в друге, і опинилися аж на Півдні. Думаю, Бог нас все-таки беріє.

А Кирило Осьмака заарештували за два місяці після того, як він був обраний президентом УГВР. І два з половиною роки він був під слідством у Дрогобицькій слідчій тюрмі, але під чужим іменем.

З чужим іменем і біографією, що він начебто народився десь на Тернопільщині, у Скалаті, що там він жив. Кирило Осьмак не міг

назвати свого справжнього імені, бо в той момент, коли його арештували, ми з мамою були за 30 кілометрів від Дрогобича, у селі Підбуж. І якби він назвав своє ім’я, то нас би швидко знайшли. А оскільки він назвав себе аж майже через три роки, то нас там вже не було, і нас не відшукали.

Як саме його розконспірували в тюрмі? Вони обласного провідника захопили пораненого і психологічно зламали. Опісля його свідчень, під тортурами страшними Осьмак не зміг триматися так, як хотів, і мусив сказати своє справжнє ім’я, а також те, що від 1944 року він є президентом УГВР. Це сталося аж у 1947 році. Тобто це його внутрішня постава, він не відмовлявся від цього обов’язку, він був президентом УГВР.

Навіть у його вигаданій біографії були дуже цікаві для мене речі. Наприклад, він себе презентував як польський підданий. І коли його запитали, чому ви вважаєте себе польським підданим, він сказав, що після того, як ці частини України приєднали до ссрр, це не було визнано конференцією всіх держав. Коли я прочитала це, то була здивована його тогочасною обізнаністю, бо, як тепер добре відомо, пакт Молотова — Ріббентропа, за яким ці всі землі відійшли до ссрр, поперше, був таємний, по-друге, не був ратифікований, тобто він не був формально введений в життя. Тому мешканці Західної України таки залишалися, за законом, польськими підданими.

— Президент Кирило Осьмак був у в’язниці. Як діяла УГВР без нього?

— Згідно з рішеннями Третього надзвичайного збору ОУН уже не провідник, який відповідав перед Богом і власним сумлінням, був головний, а провід. Тобто керівництво мав здійснювати вже колегіальний орган. І цей перехід від авторитаризму до демократії не давав учасникам збору легко. Тут ключову роль відіграли сила характеру і авторитет Романа Шухевича, бо він був мотором цього надзвичайного збору та ідеологом усіх змін.

Згодом Роман Шухевич був не тільки головним командиром УПА, а й головою Генерального секретаріату УГВР, тобто головою Уряду, Генеральним секретарем військових справ УГВР і головою провладу ОУН. Після його

загибелі 5 березня 1950 року всі ці обов’язки взяв на себе Василь Кук. Власне, вони — і Роман Шухевич, і Василь Кук — виконували фактично і обов’язки президента.

У 1953 році, коли помер сталін, нквд вирішило створити “свій” провід ОУН, але на чолі поставити людину з іменем. Тому з Володимирської тюрми до москви привезли Кирила Осьмака, з Томська — Йосифа Сліпого, а також сестер Бандери і Михайла Сороку. І запропонували їм очолити боротьбу з ОУН. Щодо інших я документів не бачила, а от Кирило Осьмак у відповідь на цю пропозицію сказав, що він є ідейним українським націоналістом. І воліє смерть, аніж боротися проти ОУН та її діяльності. Але ОУН, він мав на увазі ту, яку очолював Роман Шухевич.

А згодом, уже в 1955 році, один із сексотів казав, що Осьмак залишається до цього часу переконаним українським націоналістом і проти будь-якого єднання з росією. Він сказав, що Осьмак сумує за своїми доньками і що життя віддав би за свій український народ, за щастя якого борюється. Це було і залишалося сенсом усього його життя, навіть у тюрмі.

— У ХХ столітті ми мали кілька ідеологічних центрів, що проголошували за мету відновлення державної самостійності України. У чому, на вашу думку, була унікальність УГВР?

— У першому розділі “Тимчасового устрою УГВР” (п. 12) сказано: “УГВР перебуває на українських землях. За кордон може висилати своїх делегатів”. Тож УГВР існувала до того часу, поки були керівники. Спираючись на це, можна стверджувати, що діяльність УГВР припинилася з арештом 23 травня 1954 р. останнього її члена на українських землях, Голови Генерального Секретаріату Василя Кука. І з цього моменту закінчилася організована боротьба українців за самостійність в Україні, і з цього моменту завершилась діяльність УГВР.

Уряд УНР в екзилі зберігався як ідея. Так і всі інші центри українства в діаспорі — вони були символами, вони там були, можливо, інтелектуальними центрами, але вони не боролися тут, в

Україні. Тому найбільша цінність УГВР була в тому, що вона діяла саме на теренах України. Це була реальна урядова структура саме в краю, який виборював свою незалежність.

— Кирило Осьмак перебував в ув’язненні в російському місті Владивірі з 1948 року, загинув там 16 травня 1960 року. Вам вдалося не тільки відшукати його могилу, але й перепоховати в Києві. Розкажіть про це детальніше.

— У 1994 році ми з чоловіком поїхали у Владимир шукати батькову могилу. І коли ми йшли на цвинтар, то ноги мене понесли в тюрму — Владимирський централ. А тюрма і цей цвинтар, що називається Князь-Владимирське кладовище, вони межують. Це була колись околиця цього міста. Звідти починалася, може ви чули такий вираз, “дорога Владимирка”. Сюди привозили заарештованих, тут їх закопували в кайдани на руки і на ноги. І пішки звідси вони йшли в Сибір.

І ми пішли в це управління тюрми. Якась там працівниця принесла мені “учетную карточку”. Там написано, коли він потрапив в тюрму, зверху написано “націоналіст”. Потім — коли він помер, номер могили. “От ідіть, — каже, — пошукайте, через півтори години прийдете”. А там справа, яка як цифри були, я навіть не додивилася, що це таке.

Потім я вже дізналася, що це номери камер, куди його перевели — з однієї камери в іншу.

Ми, звичайно, за півтори години нічого не знайшли. На пошуки згодом витратили значно більше часу. Коли повернулися, працівниця каже, що в архіві фсб Владимирської області є архівне “лічне дело”. Напишіть на ім’я такого-то заяву, вам дадуть дозвіл і ви ознайомитесь. Так я познайомилася з “лічним делом”. Але ж то був 1994 рік, вони були “дуже відкриті”...

Я запитала, чи можна зробити копію? І мені дозволили. Ви можете собі уявити таке?

А 2004-го ми перевезли прах Кирила Осьмака з Владимира і поховали на Байковому цвинтарі.

— У справі Кирила Осьмака, напевно, є багато документів, які показують, як діяла тоталітарна система. А також можна відшукати способи протидії системі...

— Справді, великий терор не був самодіяльністю. Для цього великого терору, починаючи з 1936 року, видавалися укази, розпорядження тощо. Це була розроблена програма, в чому звинувачувати людей. Усі слідчі мали чіткі інструкції. Кирило Осьмака, наприклад, звинувачували у “вредительстві в сільському господарстві”.

З 1933 до 1938 року він працював агрономом у колгоспі с. Катіне Рязанської області. Того ж 1994 року ми поїхали до Рязані, прийшли в архів фсб, там дивилися на мене співробітник з такими відкритими очима. І каже, що коли знайшов справу, то здивувався, бо справи тих часів були на 10–11 аркушів: вирок, розстріл і все. А тут 370! Розповідає: коли я почав читати, я зрозумів, що ваш батько себе врятував від смерті. Він не визнав жодного звинувачення. А потім, коли в кінці 1938 року був указ про припинення діяльності всіх неконституційних органів — двійок, трійок тощо, то тих, хто не визнав звинувачень і хто не був заарештований, тих звільнили.

І Кирило Осьмака звільнили, ба більше, колгосп виплатив компенсацію за 25 місяців слідства! Коли я оцього всього почала, то багато чого дізналася і зрозуміла.

— Ви досліджуєте життєпис батька з початку 1990-х років. Чи багато ще в ньому “білих плям”?

— Я колись назвала першу свою статтю “Дорога до батька”. У 1997 році я вперше прочитала її на історичній конференції в рамках II Всесвітніх бойківських фестивалів у м. Турка. Після того я багато разів її переробляла, доповнювала. Але в тому першому варіанті практично немає помилок, хоча нові факти про батька я дізнаюся постійно. Зовсім недавно, наприклад, я довідалася, що він був делегатом Першого Всеукраїнського Церковного Собору, де була створена Українська Автокефальна Православна Церква. Цю новину мені повідомив історик та журналіст, речник Генерального штабу Збройних Сил України Андрій Ковальов.

В анкеті Кирило Осьмак про себе вказав: “31 рік, вища освіта, парафіянин УАПЦ з міста Шишаки, обраний делегатом на Всеукраїнський Православний Собор на Полтавському окружному з’їзді УАПЦ”. Тобто я досі продовжую йти тією “дорогою до батька”, влітаючи до його життєпису цікаві деталі.

Фотій КРАСИЦЬКИЙ: “Я поставив святим обов’язком життя мого виконати портрет свого діда Тараса...”

До 150-річчя з дня народження живописця

Природно, що цього місяця чергова стаття проекту “Тарас Шевченко у творчій долі видатних письменників і художників” присвячується знаному українському живописцю і графіку, внучатому небожеві Тараса Григоровича (батько Фотія Степановича був сином улюбленої і люблячої старшої сестри Тараса – Катерини) Фотію Степановичу Красицькому (серпень 1873 – червень 1944).

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

Велика виставка творів Фотія Красицького пройшла в Києві 1973 року до 100-річчя з дня його народження. На ній було представлено портрети Тараса Шевченка, створені у 1905 році (полотно, наклеєне на картон) та в 1906 і 1910 роках (папір, літографія)¹. Авторка вступної статті до Каталогу цієї виставки, відома мистецтвознавиця Ніна Россошинська ніби побіжно зауважила: “Портрети великого Кобзаря, створені Красицьким, по праву стоять поряд з роботами І. Крамського, І. Рєпіна”. Тоді як насправді вона зафіксувала аксіоматичне твердження, що відображає навичку присутності Фотія Красицького в першому ряду творців історично видатних портретів Тараса Шевченка кінця XIX – початку XX століть.

Фотій Красицький започаткував свою Шевченкіану в середині 1890-х років жанровими і пейзажними творами, зокрема краєвидами тих місць, де жив і бував Шевченко, скажімо, полотно “Руїни корчми у Лисянці” (1901), плеристичний пейзаж “Село Кирилівка” (1901), в яких одразу виявив себе художником-реалістом з імпресіоністичним оком (він народився в історичний час появи імпресіоністів у Франції). Центральна картина творчості Красицького “Гість із Запорозжя” (1901, другий варіант – 1916) яскраво й переконливо маніфестувала живий інтерес митця до національної історії, без чого неможливо працювати над образом Кобзаря. Портретна галерея Шевченка датується періодом із кінця 1890-х років і до кінця 1930-х...

В автобіографії Фотія Красицький зазначив: “До 1888 року я був пастухом-батраком... Зважаючи на мої здібності до малювання і родинний зв’язок з Т. Г. Шевченком, мене було зароховано учнем Київської школи малювання М. І. Мурашка². Кошти на навчання я одержував від українського композитора Миколи Віталійовича Лисенка” (кошти також поступали від Київської української громади, очолюваної Лисенком). У 1892–1894 роках Красицький навчався в Одеській рисувальній школі, де його викладачем був Кириак Костанді, а згодом – до 1901 року – у Вищому художньому училищі при Імператорській Академії мистецтв у Петербурзі, у 1898–1899 роках – у майстерні Іллі Рєпіна: “Безпосередніми своїми вчителями, що дали мені розуміння мистецтва, дали основи художньої культури, вважаю послідовно: М. Мурашка, М. Пимоненка, О. Попова, К. Костанді та І. Рєпіна”. У 1901–1906 роках Красицький займався малярською творчістю, переїхавши 1903 року до Києва, з 1906 року починається його педагогічна діяльність.

У межах цієї статті, в якій коротко розгляну Шевченкіану Фотія Красицького, не ставлю завдання послідовно викласти його біографію, лише зазначу, що життєвий і творчий шлях митця цікаво висвітлено в давній публікації Пантелєймона Мусієнка³ і уточнено деякими новими архів-

ними документами та невідомими фактами біографії в ближчій за часом статті архівіста-дослідника Дмитра Нестерчука “Гілка Шевченківського роду” (2014). Ще додаю, що 2011 року в Києві видано біобібліографічний нарис “Майстер пензля Фотій Красицький” (укладачі Г. Бордюк і Т. Мусієнко), що містить інформацію про публікації, присвячені художнику. Там само можна довідатися про пам’ятні дошки Фотію Красицькому в Києві й Миргороді та ін. А ще – про пам’ятний знак на місці садиби Катерини Красицької в селі Зелена Діброва...

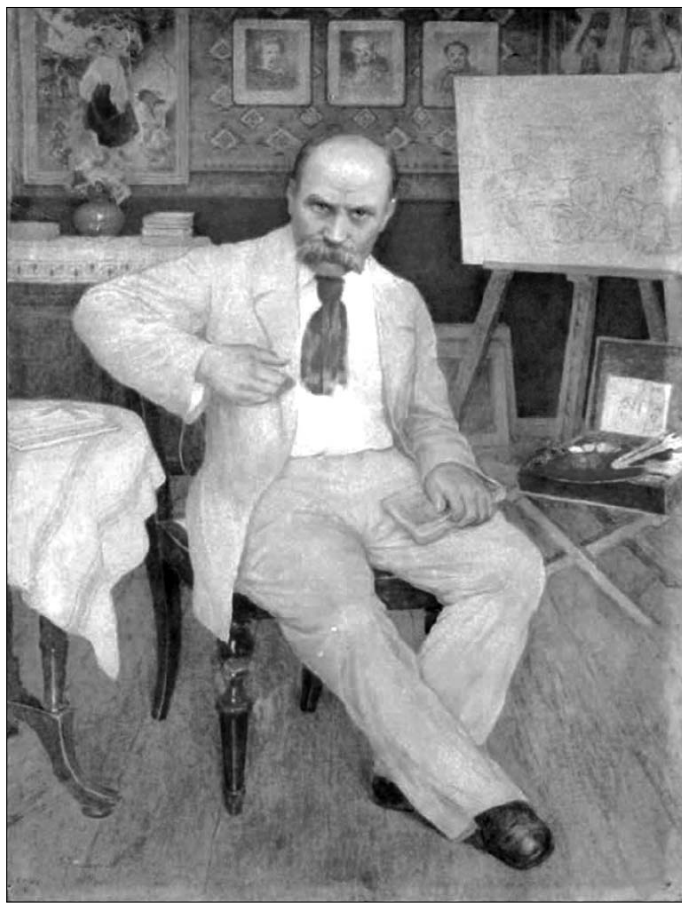
Тут хочу на мить, але неодмінно зупинитися. Тарас Григорович навіщав старшу сестру, яка доглядала його в дитинстві, а після смерті матері турботливо опікувалася ним, у 1843 році й у вересні 1845-го, побував тут і влітку 1859 року, через більш як десять років опісля її смерті. Прикро, що в новітній “Шевченківській енциклопедії” (2012) не знайшлося місця для замітки про село Зелена Діброва... До речі, в “Шевченківському словнику” (1976) вона була!

Отже, 1898 року Фотій Красицький виконав портрет Тараса Шевченка (полотно, олія). Якщо ви покладете перед собою репродукції цього твору і портрета поета, створеного Іллею Рєпіним у 1888 році, то легко переконаєтеся у схожості вже самої композиції – постава голови анфас, а поворот фігури – у три чверті, фігура портретованого виконана фронтально, що дозволяє заглибитися у фізіономічні риси Шевченка. Неважко переконаватися, що й одяг поета той самий – з-під вишуканої краватки видніється білосніжна сорочка, ті ж добротний суконний піджак і пальто... Знаємо вже, що Красицький був учнем Рєпіна і, скажімо, видатний український живописець Іван Труш наголосив на цьому, схвально відгукнувшись про його картини, виставлені 1905 року у Львові. Втім, нагадаю, що Шевченків портрет пензля Рєпіна, у майстерні якого Красицький тоді навчався й під впливом якого не міг не бути, вже давно знаходився в Україні, і молодий художник буквально підгледіти у маститого художника не міг... Очевидно, найперше йдеться про те, що обидва митці створювали свої полотна на основі відомих Шевченкових фотографій 1858–1860 років і поетових автопортретів у світлому й темному костюмах (1860). Але не виключаю, що Рєпін привернув особливу увагу Красицького до фотознімка Івана Досса, одного з кращих у прижиттєвій іконографії Шевченка. Звідти – живий і пронизливий погляд Кобзаря з-під брів в обох художників, який і робить його гнівним бунтарем...

У передмові до згаданого біобібліографічного нарису “Майстер пензля Фотія Красицький” розповідається, що він знайшов аж у Швейцарії природний камінь розміром 65х59 см і дев’ять місяців працював над виготовленням літографічного каменю для створення портрета Шевченка, сам обробив його, відшліфував, різцем наніс силует поета... Та ж як же довго і славно служив цей дивовижний камінь худож-

никові!

Цікаву інформацію щодо портрета Шевченка, вигравіруваного Красицьким у техніці літографії (1906), як ніхто лапідарно й скрупульозно, зумів подати у “Шевченківській енциклопедії” мистецтвознавець Петро Нестеренко: “Портрет тиражували у різних розмірах (630х490; 712х532; 800х602; 830х620; 835х632) і продавали за низькою ціною – 20 коп. за примірник. Наклад швидко розійшовся в Україні і ба-

Ф. Красицький. Портрет Т. Г. Шевченка.
Папір, акварель. 1939 р.

гатьох інших країнах (Росія, Австрія, США, Канада, Франція)”.

Хочу передати словами самого Красицького, з листа в березні 1908 року до його мецената, деякі труднощі й тонкощі цієї роботи:

“Коли я нарисував сей портрет на камені і хотів було усі оттиски робити ручним способом, то ні один майстер не захотів взятись за се діло, бо дуже було тяжко друкувати його руками. От через що случилось, що я маю лишень тільки один десяток таких кращих портретів, призначених мною тільки для музеїв... Взагалі такої великої літографії портрета ні з одного письменника нема. Я майже півтора року потратив на роботу портрета на літографському камені і коли скінчив, то навіть літографи-спеціалісти з здивуванням казали, що в нашому літографському ділі се найзначніша по технічним трудностям і художественному виконанню робота”.

З урахуванням усього цього на початку XX століття Фотій Красицький заснував навіть власне видавництво. Він сам заявив: “...Я починаю видавництво дешевих картин для народа на українські теми”. На звороті портрета Кобзаря читаємо: “Листівка. Видавництво Ф. Красицького. м. Київ. Т. Шевченко. Рис. Ф. Красицько-

го”. Важливо відзначити, що ця діяльність Фотія Степановича добре рекламувалася! Наприклад, видавництво “Час” у Києві, випустивши у світ “на спомин про 50-літні роковини зо дня смерті Т. Шевченка” поетову баладу “Тополя”, наприкінці видання повідомляло, що в українських друкарнях продаються: “Портрети Т. Шевченка, роботи артиста⁴, маляра Фотія Красицького: великого розміру (в шапці) ціна 20 коп., і (на крашомо папері) 1 карб., без шапки – 30 коп.; портрет (в шапці) з життєписом Т. Шевченка, ціна 3 коп.”. Отже, художник Фотій Красицький з успіхом виконував непросту й важливу роботу, впродовж десятиліть друкуючи портрети Шевченка в різних розмірах із літографського каменю (1909, 1910, 1925, 1930-ті роки)...

У 1934 році Фотій Степанович нарисував портрет Шевченка з бородою – художник знав, що рідний дід носив її на засланні, скажімо, в 1848-му на Косаралі в нього була, за словами самого Тараса Григоровича, “широка, як лопата, борода”, згодом поголена. Затримавшись дорогою з заслання в Петербург у Нижньому Новгороді, поет знову відростив бороду: “...Запустив бороду, справжнє помело”. Нову бороду відображено у двох Шевченкових автопортретах, перший створено 27–28 листопада 1857 року, він подарував його Михайлу Шепкіну 24 грудня.

Донька Федора і Анастасії Толстих юна Катерина Юнге, яка вперше побачила Шевченка відразу після його повернення до Петербурга, згадувала: “Увійшов він, з довгою бородою...” Однак невдовзі Тарас Григорович зголів бороду, і відтоді й до кінця життя на всіх автопортретах (за винятком офорта 1860 року) і фотографіях він постає без бороди, але з... густими вусами, що звисають донизу. У спогадах Івана Тургенєва, який уперше зустрівся з Шевченком у зимку 1859 року, читаємо про його “густі вуса, що закривали губи...” Ликера Полусмак, з якою Шевченко збирався взяти шлюб 1860 року, говорила: “Був він собі середнього росту – такий мужественний, здоровий чоловік, чорні вуса...” Шевченкові вуса бачимо на всіх автопортретах і фотографіях після гоління бороди...

Пишні, густі вуса Кобзаря зі смаком і любов’ю зобразив Красицький на портретах 1932 і 1938 років. Але найперше психологічно глибокі портрети 1930-х років об’єднують дивовижна високочолість Шевченка й огненно-вимогливий погляд. Як і у знаменитому полотні Крамського, на портретах Красицького зустрічаємося з, говорячи словами самого Шевченка, “орліми очима”. Може, звучить пафосно, то скажу простіше, що з цим портретом хочеться “очима, душею, серцем розмовлять”. І саме в цьому неперевершеності видатних творів Фотія Красицького!

Особливо вражає мене акварельний портрет Шевченка (1939) в імпресіоністичному сонячному золоті, що вщерть заповнило кімнату, в якій сидить Тарас Григорович, і сам одягнутий у костюм золотистого кольору та блакитну краватку. Кольори Державного прапора України! За основу зображення взято прекрасний фотопортрет Івана Гудовського, зроблений влітку 1859 року, але художник оздобив інтер’єр яскравими мистецькими творами,

котрі ніколи не висіли й не могли висіти за спиною поета на стіні, але були йому безмежно дорогими: Шевченкове полотно “Катерина”, з якого, здається, й летіть золотисте світло; автопортрет Карла Брюллова — “Незабутній учитель мій, великий Карл Брюллов...”; Шевченків портрет Михайла Шепкіна — “Я безконечно щасливий, маючи такого широкого друга”; Шевченків портрет Айри Олдріджа — “У нас тепер африканський актор чудеса виробляє на сцені”... Мольберт із розпочатою в єдиному колориті картиною, малярське приладдя, стіл, накритий світло-жовтою скатертиною, ваза з квітами кольору Шевченкової вдяганки... Загальна мажорна тональність картини створює відповідну емоційну настроєність для сприйняття незвичного в традиційній портретній галереї Шевченка, якого Красицький зобразив у вільній, невимушеній, поставній позі... Перед нами — геніальний українець, європеєць, інтелектуал... А очі Тараса — ті самі, пронизливо-вимогливі... Вважаю, що це найкращий портрет Шевченка у творчості Красицького й один із найкращих у світовій портретній галереї Кобзаря...

Серед художників, які прославилися в живописній Шевченкіані, внучатий небіж Кобзаря Фотій Красицький яскраво виділяється тим, що творив образ геніального родича буквально впродовж усього творчого життя і, сказати б, системно — олійними фарбами й аквареллю, в царині графіки й літографії, автолітографії, вражаюче виявив себе у філокартії, видаючи портрети Шевченка на поштових листівках, а в 1930-х роках Кобзареві зображення роботи Красицького тиражувалися засобами поліграфії... Навряд чи робилися підрахунки загального тиражу постових портретів авторства Красицького у порівнянні з іншими тогочасними художниками, але можна не сумніватися, що Фотій Степанович обігнав у цьому всіх...

Фотія Красицького вирізняє і те, що він, істинно захоплений, як усі художники, творчістю Тараса Шевченка, відчував ясно ще і кровну спорідненість з геніальним дідом, а заодно — постійну родинну, безпосередню відповідальність перед ним: “Я, як внук по прямій лінії від старшої сестри Тараса Григоровича, Катерини, поставив святим обов’язком життя моєї виконати портрет свого діда Тараса, якомога краще, сказати б ідеально, і от взявся за це діло...”

Здається, що з плином часу священна відповідальність онука лише зростала, бо й в останні десять років життя, вкрай обтяжені репресіями проти членів сім’ї Фотія Степановича, війною та його хворобою, художник усе-таки написав кілька вже згаданих портретів Шевченка (1934, 1937, 1938); композицію “Дуб Шевченка” (акварель, кольоровий олівець, 1937); акварелі “Шевченко в майстерні” (1937); “Шевченко в творчому екстазі”, “Шевченко на Чернечій горі”, “Шевченко над Дніпром” (усі — 1938). І, нарешті, у червні 1941-го, напередодні початку війни, показав на персональній виставці в Києві картину “Смерть Шевченка” (1940, місцезнаходження невідоме). Очевидно, що на сьомому десятилітті життя Фотія Степановича прагнув залишитися на духовному зв’язку з Шевченком, який карався, мучився, але не каюся, не здавався...

¹ Див.: Фотій Степанович Красицький. Виставка творів, присвячена 100-річчю з дня народження (1873–1973). Каталог. Київ: Видавництво “Реклама”, 1975. 43 с.

² Як відомо, у 1864–1867 роках Микола Мурашко (1844–1909) виконав у техніці автолітографії прекрасний портрет Шевченка, вміщений як фронтиспіс у виданні “Кобзаря” 1867 року.

³ Мусієнко П. Фотій Красицький. Київ: Мистецтво, 1975. 69 с.

⁴ Тут — у розумінні митець, той, хто досяг високої майстерності в будь-якій галузі. Наприклад, Михайло Коцюбинський писав про Івана Франка, що в ньому бачимо “борця, що часом перемагає в нім артиста”.

Пом’янули просвітян Січеславщини

о. Юрій МИЩИК,
д. і. н., проф., заслужений діяч науки
і техніки України

В умовах тяжкої війни проти московських окупантів “Просвіта” продовжує свою патріотичну діяльність, не забуваючи про видання спадщини видатних просвітянських діячів, котрі таврувалися в компартійні часи праць як “українські буржуазні націоналісти”. Так, нещодавно в Дніпрі в серії “Постаті Просвіти” вийшла книга “Василь Біднов. Спогади” (Дніпро, 2023, 127 с.), підготовлена найкращим краєзнавцем Дніпра — журналістом Миколою Чабаном. Це видання стало можливим “завдяки зусиллям команди сучасної Січеславської “Просвіти”, як відзначив її голова Сергій Тютюник.

Василь Біднов (1874–1935) був професором, головою Січеславської “Просвіти”, видавцем, істориком козацтва в українській церкві. Після поразки українських визвольних змагань у 1917–1921 рр. був змушений емігрувати до Польщі, а потім до Чехословаччини. Його дружина Любов Жигмайло-Біднова залишилась із хворою матір’ю у Катеринославі (Дніпропетровську), пізніше була засуджена на сумнозвісному процесі СВУ (1930 р.), і доля її невідома.

Минулого року Микола Чабан видав цінний збірник спогадів про Біднова, використавши головним чином призабуті емігрантські видання (на цю книгу тижневик “Слово Просвіти”, № 3 за 2022 р.,

вмістив схвальний відгук). Тепер же він видав спогади самого Біднова, який був ще й прекрасним мемуаристом. Його спогади стосуються визначних постатей в українській історіографії (Дмитро Яворницький, Микола Петров), літературі (Олександр Кониський, Адриян Кашенко), науці (астроном Олександр Аленич). Біднов був особисто знайомий з ними, в його спогадах є чимало важливих і цікавих фактів з біографій цих осіб, дана оцінка їх внеску в історіографію, літературу, українське суспільне життя. З особливим зацікавленням читаються його спогади про Кониського (1836–1900), який представляв старшу генерацію діячів українського руху. Молодому Біднову було дуже цікаво довідатися про його захоплення українським театром, працями Михайла Грушевського, суперечливу оцінку Михайла Драгоманова, полеміку з мовного питання, яку вели проф. В. Антонович і В. Науменко з шовіністами типу проф. Т. Флоринського. І цього разу упоряднику довелося звертатися переважно до українських видань, які виходили в Польщі й Чехословаччині до Другої світової війни.

Окремо стоять захоплені спогади про Український державний університет (УДУ), створений урядом УНР у Кам’янці-Подільському у 1918 р., де Біднов працював від самого початку до 1921 р. в якості професора. Він описав перші кроки цього вищого усього закладу, формування викладацького колективу (серед професорів були, зокрема, видатні науковці: Л. Бі-

леський, Д. Дорошенко, М. Драй-Хмара, Ю. Січинський та ін.).

Значну роль відіграв у становленні УДУ сам ректор проф. Іван Огієнко, який був одночасно міністром освіти і сповідань УНР. На долю УДУ випали тяжкі випробування (голод, холод, брак літератури тощо), але все це з часом могло бути подолано, якби не наступ московських більшовиків. За першої окупації ними міста нарком освіти Затонський, який прибув у Кам’янець-Подільський, заявив про закриття богословського факультету (“богослови — наші вороги”), а хтось із його прихвостнів сказав викладачам: “Вас треба наполовину перестріляти... ви самостійники” — і ця установка почалась реалізовуватися (першими з професорів УДУ були ув’язнені сам Біднов та Л. Білеський). Їх врятував контрнатуп армії УНР, але в 1921 р. Біднову довелося все-таки тікати до Польщі...

У додатках до спогадів вміщена розлога стаття Біднова “Атакування” Запорозької Січі 1775 року”, присвячена сумній сторінці історії України — ліквідації Російською імперією останнього бастиону української державності. Книга видана на добромому папері, містить чимало архівних фотографій з катеринославського та емігрантського життя Василя Біднова.

Таким чином, широкому колу читачів стали доступними спогади Василя Біднова. Сумлінна праця Миколи Чабана дає приклад іншим обласним “Просвітам”, як увічнювати діячів українського руху і культури.

Леонід ГОРЛАЧ

Життєвий шлях кожного з нас пролягає не тільки через географічні широти, а й через сплкування з іншими людьми. Якби скрили не вимуровували собі для самозбереження, але реальний світ так чи інакше пошле тобі назустріч і щастя порятунку в тяжкі часи, і гірке розчарування від чогось пережитого. І саме складає частину твого буття, оте спілкування з сучасниками, з якими судилося бодай на короткий час стати частинкою незбагненого переплину історії. Від цього нікуди не подітися, бо так наречено долею. З цієї позиції й прагну повернутися подумки в ті часи й події, які стали спільними для всього нашого покоління дітей війни.

Особливо гостро відчувається це нині, коли московські ординці знову несуть горе українській землі, яка породила колись праматір всього східного слов’янства — Київську Русь, велику й горду Державу вільних мирних людей. Наше покоління було вигойдане Другою світовою, наші останні кроки на життєвому шляху ламко й змороно кладуться під вибухи ракет. І думається мені: якби змогли повернутися з інших світів ті, кого знав і шанував, з ким ділився не лише шматком хліба, а й сокровенною мрією, вони б не мовчали покійно чи випікали вітальні пляниці для зустрічі звироднілих катів. Гадаю, був би серед них і Олесь Лупій, для котрого любов до України була настільки природною, як дихання.

Людина шляхетної душі... Так би назвав я свого сучасника, мавши можливість зустрічатися з ним у різних ситуаціях, зближуватися й віддалятися одне від одного, потрапляти в таку веремію суспільного життя, коли в силу історичних потрясінь ламалися не такі загартовані характери — адже друга половина минулого століття не рясніла врожайми гуманізму та добра, тодішня імперія народів, зігнаних “добро-вільно” в союз, четвертувала й наші душі, хоч ми й не усвідомлювали того через відсутність інформації про інші світи. Отож зберегти в собі бодай вселюдські гуманіс-

Людина шляхетної душі Спомин про Олеся Лупія

тичні чесноти, не ставати тубадуром дволикої правди — це вже було збереження гідності. Особливо стосувалося це людей творчих, передусім письменників.

Не секрет, що в колективах творців споконвіку панує такий собі нездоровий клімат, який породжує не лише лицарський дух інтелектуального змагання, коли за людей говорять їхні досягнення, а й рецидивні задрощі, самоутвердження будь-якою ціною, неповага до собі подібних. Але ж під високим небом культури всім достатньо місця, аби лишень не замінювати насолоду творчого процесу активним штовханням ліктями біля корита чи пошуками особистих літописців у вигляді критиків-оцінщиків живого товару. Скажімо, оте штучне таврування письменників приблизно одного віку на “шістдесятників” і просто авторів книг. Але ж кожен із них, хто береється приборкувати художнє слово, завжди лишається сам на сам із ним і не потребує при тому чисіє підказки. Поет — це держава і час у собі, і тільки він на рівні свого таланту засвічує власну зорю на духовному небосхилі народу. Десь у ті часи прийшли до мене такі рядки:

На небосхилі рідного народу

Поет — то знак розбитого ярма.

Справді, кращі рядки віршів Лупія теж закликали до боротьби з одержавленим свавіллям існуючої влади, хай не так гостро, як деякі інші перевесники, не писав він і відверті панегірики во славу компартійних вождів чи кремлівських сатрапів — це було просто протипоказано синові галицького краю, що завжди відзначався особливою національною гідністю. І це на відміну від деяких колег-земляків, які швидко забували про героїчний опір українських повстанців на Карпатах та на підгір’ях.

Як донині пам’ятається, Олесь Лупій мав шляхетну душу, яка ніколи не дозволяла йому ганити когось чи чорно задрити

колегам, чинити на когось тиск чи використовувати своє службове становище. І це при тому, що мав такі можливості займатися самовозвеличенням та розпорою над колегами, перебуваючи на високих адміністративних посадах — скажімо, я пам’ятаю його вічно заклопотаним, обкладеним десятками паперів, коли його було обрано відповідальним секретарем Спілки письменників України.

У попередні часи, коли й мені довелося попрацювати в апараті цієї творчої родини, нам було легше під прихистком тих же авторитетів: Олеся Гончара, Юрія Збанацького чи Павла Загребельного. Після розправи над Олесем Терентійовичем та гоніння на його соратників, коли до влади дорвалися вишколені Чалим невизнані в більшості своїй діячі, не так легко було працювати й Олесеві Васильовичу — по суті, начальнику штабу великого різношерстого товариства. А далі — й одного з заступників Голови. Якщо повернутися подумки в ті круті часи, коли доживали останні дні радянські канони, коли старі структури лопалися, як мильні бульки, а поруч із справжніми борцями за вільну Україну виплоджувалися всілякі галасливі пристосуванці, зберегти само творчу Спілку було ой як нелегко. І серед тих, хто був завжди на видноті, хто не зрадив кращих попередників, які носили не себе в Україні, а Україну в собі, був і Олесь Лупій. Бо він був передусім творцем літератури, а не чвар. Гадаю, не зайвими будуть і такі мої тодішні рядки:

Святково лискотять снігів замети.

Але в душі снують дум дими:

Чимало нас вписалося в поети

І мало залишилося людьми.

Тепер, коли минуло чимало часу, чіткіше прояснюється життя мого покоління. Гадаю, що неголосний, не схильний до зовнішніх ефектів, екстравагантних вчинків, інтелігентний від природи галичанин, котрий сповідував конкуренцію Слова, а не ліктів чи підлого нашіптування, зумів піднятися на рівень всеукраїнський. Його реалістична проза, такі ж традиційні поезії не викликали в публіці ажіотажу, але ставали реальними здобутками української літератури, без яких картина нашої духовності була б неповною.

Правда і кривда: від Київської Русі до Гетьманщини

Тарас ГОЛОВКО

Закінчення.
Поч. у ч. 30 за 2023 р.

Олександр Бондаренко називає аж п'ять етапів становлення Росії, пройдених нею, починаючи з XII і закінчуючи XX століттям: перший етап — 100-річчя існування Північного Поволжя як державного утворення, що тривало з 1137 до 1238 року, коли воно було завойоване татарськими кочівниками; другий етап — створення Золотої Орди на теренах Поволжя після 1238 року; третій етап — виділення Московського князівства після розпаду Золотої Орди як окремого державного утворення, починаючи з 1480 року; четвертий етап — зміна назви Московщина на Російську імперію, що відбулось в 1721 році; і останній, п'ятий етап — падіння Російської імперії в результаті Лютневої революції 1917 року. Ці часові відрізки вкладаються у дев'ять століть, які, в свою чергу, припадають на роки правління князів, царів й імператорів. Цих горе-правителів нараховується чотири десятки, і лише один, як вважає Олександр Бондаренко, заслуговує на особливу увагу, бо саме він, на думку дослідника, заклав формат розбудови Російської імперії, якого дотримувалися всі наступні завсідники Кремля, включно до її розпаду.

Цар Петро I був психічно і фізично хворою людиною. Це документально доведено. І навіть незважаючи на ці фізіологічні недуги (хворів на невиліковний сифіліс, від якого і помер), він за свого царювання більше вигравав у битвах із сусідніми державами, аніж зазнавав від них поразок, постійно прирощуючи свої володіння все новими і новими територіями. Олександр Бондаренко подає у книзі власний аналіз того, як політика цього самодержця фатальним чином позначилась на долі України, яка тільки-тільки почала спинатися на ноги з моменту створення Української козацької держави на чолі з її першим гетьманом Зиновієм-Богданом Хмельницьким. Подолати її згубні наслідки довелось чекати століттями, коли складуться сприятливі обставини. Так, дослідник наводить ганебний факт підкupu константинопольського патріарха Діонісія посланцями Петра I, який за хабар у вигляді сорока соболів і двісті золотих черв'яків передав українську церкву під московську владу в 1686 році, яка раніше підлягала Вселенському патріарху. Знадобилося рівно 333 роки (яке символічне число!), щоб 6 січня 2019 року в Стамбулі Вселенський патріарх Варфоломій вручив Томос (від грец. — указ, декрет, окружне послання предстоятеля помісної православної церкви) про автокефалію предсто-

телеві Православної церкви України митрополиту Київському і всієї України Епіфанію, тим самим у законний спосіб, відповідно до церковних канонічних документів, було скасовано підпорядкованість Київської метрополії Московській, що тривала понад три століття!

Інший гіркий спадок, залишений московським деспотом, плоди якого сьогодні пожинає Україна, втрачаючи цвіт нації і зазнаючи колосальних матеріальних збитків від неоголошеної війни російською федерацією, — це так званий “Тестамент Петра Великого” чи в іншій версії “Копія плану європейського панування, залишена Петром Великим своїм спадкоємцям на російському троні, яка зберігається в архівах Петергофського палацу, поблизу СПб”. За свідченням автора книги, вперше опубліковані, одна — в кінці XVIII століття французьким генералом польського походження М. Сокольницьким, друга — у 1836 році у книзі французького літератора Гайярде, сприймаються нині як безцінні документи, в яких закладено ключ для розуміння прихованої зовнішньої політики, реалізованої Москвою упродовж минулих віків, крім того, в контексті ж нашого часу заповіт Петра I розкриває агресивну сутність правлячої еліти і лояльної до неї частини населення ерефії, пояснює мотиви участі у збройних конфліктах як регулярних військ, так і приватних парамілітарних формувань для досягнення цілей, визначених новоявленим диктатором путіним.

Отже, перекажемо в загальних рисах те, що заповідав імператор-сифілітик своїм нащадкам: постійно підтримувати “руський народ” у стані безперервної війни задля розширення меж і зростання благоденства Росії; залучати військових і науковців з інших країн, щоб російський народ міг скористатися їхніми талантами; втручатися у справи і чвари Європи, особливо Німеччини, яка найбільше викликає інтерес; підтримувати смуту та постійні розбрати у Польщі, аж до того часу, поки вона не почне дробитися; постійно провокувати Швецію, намагаючись відділити її від Данії, нацькувати ці дві країни одна на одну; примножувати родинні союзи з Німеччиною, тим самим збільшуючи вплив у цій країні; домагатися союзу з Англією, яка має флот для торгівлі, а Росія — ліс та інші вироби, щоб обмінювати на англійське золото; розширювати свої межі до півночі уздовж Балтійського моря й на південь уздовж Чорного моря; провокувати війни з турками і персами, це дасть можливість просуватися до Константинополя й Індії, хто ними заволодіє, той стане володарем світу; провокувати Австрію й інші країни проти Німеччини, що дозволить спочатку встановити над нею протекторат, а згодом повністю поневолювати; зацікавити австрійський дім у вигнанні турків з Європи; залучити на свою сторону всіх іновірів, що є в Угорщині, Туреччині і південній Польщі; після того, як Швеція буде поділена, Персія — переможена, Польща — поневолена, Туреччина — завойована, Чорне і Балтійське моря взяті під контроль нашим флотом, запропо-

нувати спочатку версальському двору, а потім — віденському, розділити владу над Всесвітом; якщо Версаль і Відень відмовляться, нацькувати їх одне на одного, перемогти Німеччину і Францію, після чого решта Європи легко і без усякого спротиву підпаде під наше ярмо.

На цьому маячня Петра I закінчується, водночас спонукає замислитись над тим, що його настанови продовжують “жити”, зокрема та, що стосується руху на північ уздовж Балтійського моря й на південь уздовж Чорного моря. Чи не здається комусь, що колись сказане московським антихристом перегукується з тим, до чого не так давно прагнув путін, намагаючись захопити лівобережну Україну, а з нею Одесу, щоб пробити коридор до Придністров'я і Молдови? І тільки героїчний і запеклий спротив ЗСУ і загонів самооборони, надання озброєння західними союзниками, а ще консолідація всього українського народу не дозволили реалізувати ці апокаліптичні плани.

Середина книги припадає на розділ четвертий: “Введення в історію початку явних та прихованих терорів держав-сусідів щодо України: 1169-1648”. В ньому ав-

тор Олександром Бондаренком в якості ілюстрації: “Для перших (мається на увазі литовці. — Авт.) Ягайло — зрадник, який за молоді королеву і монарший жезл не тільки продав батьківську віру, а й погодився покатоличити країну і приєднати до Польщі весь литовський народ. Це був найбільший злочин, гірший, ніж державна зрада, за яку звичайно карають шибеницею. Українці ж за Ягайла вперше усвідомили безмір нещастя, спричиненого втратою державності”.

Утиск прав українців з боку польської шляхти — правлячого соціального стану у польсько-литовській державі (з 1569 року — Річ Посполита після затвердження Люблінської унії) з кожним десятиліттям лише посилювався, що спровокувало низку народних повстань під керівництвом таких ватажків, як Муха, Наливайко, Шаула, Трисяло, Сулима, Павлюк, Остриця, Гуня. Кульмінацією цих масових заворушень стала національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького, про яку йтиметься далі.

Географічне розташування земель України не сприяло стабільному існуванню населення на

чі, теж з Волині, Костянтин Острозький прославився тим, що на чолі 15-тисячного війська розбив московську 80-тисячну армію під командуванням князів Михайла Голиці-Булгакова та Івана Челядніна під Оршею на території Білорусі. Це ще одна славна сторінка в історії українського козацтва, яка у колишній УРСР свідомо замовчувалась, бо в Москві пильно відстежували будь-які прояви героїзації минулого, здатного спровокувати національну ворожнечу між “братніми народами”.

Після цієї пам'ятної перемоги, як вважає більшість сучасних істориків, в якій козаки вперше виявили свої таланти на бою, вони і надалі зголошувалися брати участь у збройних конфліктах з москалями, заручаючись підтримкою поляків, литовців, білорусів, татар. Траплялось і навпаки, коли цілі козацькі полки запрошували до війська, приміром, та ж Річ Посполита під орудою королів Стефана Баторія чи Владислава IV Вази. Обом переслідували різні політичні цілі, розпочинаючи війни проти Московського царства, і в яких автор книги дуже добре орієнтується, а українське козацтво завжди у цій збройній боротьбі виявляло чудеса хоробрості, кмітливості і рішучості, дуже часто здобуваючи перемогу над ворогом, який переважав їх кількісно. В деталях описаний Олександром Бондаренком похід на Москву гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного влітку 1618 року на допомогу польському війську королевіч Владислава є яскравим тому підтвердженням. Але, як побачимо далі, це військове побратимство, виявлене у спільних воєнних кампаніях, не дозволило уникнути колосальних протиріч між Україною і Польщею, що призвело до великої війни між ними.

Квінтесенцією п'ятого розділу “Відродження незалежної української держави на тлі прийняття протекції Московського царства та боротьба з терором Речі Посполитої: 1648-1657” є війна Української козацької держави під керівництвом Богдана Хмельницького проти шляхетської Польщі, що тривала понад дев'ять років.

Історія середніх віків, яка викладалась в навчальних закладах за УРСР, пригадується, робила акцент на тому, що саме особистий мотив вплинув на Богдана Хмельницького розпочати повстання в Речі Посполитій. Судячи з викладу фактів в авторській інтерпретації, це лише половина правди. Справді, чигиринський підстароста Данило Чаплинський захопив родинний хутір Хмельницького в Суботіві і до смерті побив його наймолодшого сина.

Не домігшись у суді покарання для вбивці, убитий горем батько вирушив на Січ шукати там справедливості. Але цьому передували зовсім інші події. Польський король Владислав IV, за спиною у шляхти, вів переговори з групою козацьких старшин, серед якої був і Хмельницький, стосовно походу запорожців до Туреччини, аби тим самим підтримати Венеційську республіку, що на той час вела війну з Османами.

Інший князь тієї доби, до ре-

Пам'ятник героям Визвольної війни українського народу 1648—54 рр., розташований в парку Слави, є центральним у м. Жовті Води. Композиція із трьох фігур вершників, розташованих на пагорбі, символізує спостережний пункт гетьмана Б. Хмельницького під час історичної битви на Жовтих Водах. Поруч зі знаменитим полководцем — його прославлені соратники І. Богун і М. Кривонос. Автори скульптурної композиції — заслужені скульптори України А. Білостоцький і О. Супрун

тор описує події, що відбувались на терені України впродовж трох менше п'яти століть, намагаючись розібратися у складних міждержавних стосунках, що склалися, в першу чергу, з Польщею, з Османською імперією і її васалом Кримським ханством, Московським царством. Як аргументовано доводить у своєму історичному нарисі Олександр Бондаренко, проблеми для України почали множитися з початком об'єднання Литви і Польщі в одну державу, коли великий князь литовський і руський Владислав II Ягайло взяв шлюб з польською королевою Ядвігою, що з часом негативно вплинуло на баланс інтересів між Україною-Литвою-Польщею. Цей династичний союз, закріплений Кревською унією в 1385 році, суттєво посилив статус католиків у новоутвореній державі, на відміну від православних, обмежив вплив проукраїнськи налаштованої знати на верховну владу. Дуже влучно характеристику негативної ролі Ягайла дав прозаїк, доктор гуманітарних наук Микола Сивіцький в книжці “Історія польсько-українських конфліктів”, використав-

півночі і півдні, в центральній частині країни, не кажучи про західні регіони, де порядкувала на свій розсуд польська шляхта, маючи привілеї: виключне право на землю, неоподаткування власності, позбавлення імпорту мит на товари, свободу від тюремного ув'язнення до суду і тому подібне. Як впливає із авторської розповіді, шляхта, а тим більше польські королі, менше всього думали про захист дальніх рубежів країни, які потерпали від набігів московитів і кримських татар. Це і стало одним із основних мотивів організації оборони від татарських набігів козаками — місцевими військовими формуваннями, які розміщувались у різних населених пунктах по всій Україні. Автор приписує значний внесок у цей рух спротиву магнату і князю із Волині Дмитру “Байді” Вишневецькому, з ініціативи якого з'явилися перші фортифікаційні споруди в пониззі Дніпра, що невдовзі трансформувалося у справжню твердиню — Запорізьку Січ, слава про яку поширилась по всій тогочасній Європі.

Інший князь тієї доби, до ре-

Невідомо як, але це стало відомо шляхті, яка вирішила зірвати плани Владислава IV, підбуривши Чаплинського захопити майно Хмельницького. Далі все пішло не за планом, бо своїми діями польські пани фактично спровокували початок війни небачених раніше масштабів. Асіння народного полум'я, що все більше розросталось, доручили керівникам коронного війська Миколаю Потоцькому і Мартину Калиновському, які зазнали поразки від Війська Запорізького, спочатку під Жовтими Водами, а потім під Корсунем навесні 1648 року. Ситуація ще більше загострилась зі смертю короля Владислава IV, який, напевне, не зміг пережити того приниження, яке зазнало його коронне військо в Україні.

Гарний початок повстання, як покажуть подальші події, зовсім не означав, що українців постійно супроводжуватиме удача. Навпаки, після низки перемог під Пилявцями, Зборовом, Батою, Білою Церквою, Львовом, Нестерваром і Баром, Кам'янцем, але прикрих поразок під Берестечком і Лоевом, перед Богданом Хмельницьким і козацькою старшиною актуалізувалось питання пошуку союзника для забезпечення України від зовнішньої загрози з боку Речі Посполитої.

Вибір, на жаль, був невеликий: або Кримське ханство, за яким маячила Османська імперія, або Московське царство. Цікаві розмірковування з цього приводу знаходимо в автора, який не шкодує емоцій, висловлюючи різні альтернативні концепції. Переломним пунктом, після якого Хмельницький остаточно вирішив укласти союз із Московією, як вважає Олександр Бондаренко, стала зрада кримського хана Іслама-Гірея під Жванцем в 1653 році, коли той таємно уклав мир з поляками на вигідних для нього, як йому здавалось, умовах, ігноруючи при цьому інтереси козацького війська під командуванням Хмельницького, тим самим загнавши гетьмана у скрутне становище. Друге, на чому акцентує увагу читача автор, — це недооцінка чи незнання самим очільником запорізького козацтва заведених порядків у деспотичній московській державі, що створювало ілюзію привабливості налагодження добросусідських відносин з північним сусідом.

Промине небагато часу, і всі оптимістичні очікування від цієї спілки розтануть, як ранковий туман. У книзі, в оцінці Переяславської угоди 1654 року, автором подано калейдоскоп думок, висловлених Михайлом Грушевським, В'ячеславом Липинським, Василем Ключевським, ближче до нашого часу — Ростиславом Лашенком, Орестом Субтельним та іншими дослідниками старовини. Всі їхні міркування можна сприйняти з великою натяжкою, бо відсутній сам предмет обговорення — Московський договір (чи угода) 1654 року, оригінал якого втрачений, а те, що дійшло до нашого часу, навмисно сфальсифіковане при копіюванні царськими переписувачами. Відсутність автентичного документу не сприяє об'єктивному розгляду подій, що відбулись понад триста років тому навколо встановлення договірних стосунків між Українською козацькою державою і Московським царством, інтереси яких представляли гетьман Війська Запорізького Богдан Хмельницький і московський цар Алексей Михайлович.

Зі смертю Хмельницького, образно кажучи, на Україну опускається суцільний морок. Навколо аналізу наслідків цієї трагічної події для всього українського народу в XVII ст. концентрується авторський виклад у шостому, передостанньому розділі книги — “Протистояння українського козацтва з московським царством перед початком доби Руїни: 1657-1659”.

Чимало місця у своїх розмірковуваннях автор приділяє двом історичним постатям: сину Богдана Хмельницького — Юрію і гетьману Івану Виговському. Саме їм двом випала найскладніша місія після відходу Хмельницького — вибудувати міждержавні стосунки з Московським царством і Річчю Посполитою, балансувати не лише між ними, а й Кримським ханством. І перший, і другий у цій надважливій справі для долі української нації зазнали невдачі. Якщо з Юрієм Хмельницьким, більш-менш, все зрозуміло — малолітство, відсутність авторитету в козацькому середовищі, брак досвіду у керівництві державою, відтак нерішучість і невпевненість у власних діях, то з колишнім генеральним писарем Війська Запорізького все значно складніше. Піти на відкритий розрив з Московським царством його спонукало не дотримання, як він вважав, взятих на себе московитами зобов'язань, прописаних у Переяславській угоді. Біда в тому, що ще за життя Хмельницького обидві сторони по-різному трактували участь кожної із них у цьому союзі.

Якщо гетьман Війська Запорізького, який скріпив власним підписом Переяславський договір, бачив себе і свій уряд рівноправними по відношенню до московського царя і його уряду, то останній займав супротивну позицію, сприймаючи українців однозначно васалами (в московській етимології — холопами), тому і не присягнув, як пише автор книжки, на жалуваній Україні грамоті. Це було пів проблеми, інша полягала у тому, що Московське царство, хоч і брало на себе зобов'язання мілітарно захищати Україну від зовнішніх інтервенцій, але, за великим рахунком, цей пункт Переяславських статей ним не виконувався у повному обсязі. Це відчув Виговський і почав дрейфувати, спочатку обережно, а потім все відвертіше, у бік Речі Посполитої.

Показовим виявом лояльності у відновлених стосунках з поляками можна розглядати битву під Конотопом влітку 1659 року, коли завдяки майстерно проведеному Виговським оточенню, в якому, до речі, брала участь польська і татарська кіннота, козакам

і їхнім союзникам вдалось знищити 30-тисячне московське військо і взяти в полон їхнього очільника — боярина Пожарського разом з підлеглими йому князями. Значення цієї перемоги складно переоцінити. Однозначно це зміщило авторитет Івана Виговського як вмілого воєначальника, але мусило викликати у нього і серйозне занепокоєння, бо серед переможених траплялися і єдинокровні брати. Олександр Бондаренко чітко вказує на негативні тенденції, які почали посилюватися в тодішньому українському суспільстві. Воно почало розколюватися, утворюючи сили, ладні воювати одна з одною, дотримуючись протилежних поглядів. В ар'єргарді московського війська, що виступило проти козаків Виговського, були такі ж самі козаки, загонами яких вели на братовбивчу бійню гетьман-запроданець Іван Безпалый разом з осавулом Вороньком та запорожці під командуванням кошового Барабаша.

Скоріше за все, Іван Виговський не врахував настрої, що панували у Запорізькій Січі, а ще у Сіверщині, Переяславщині, Черкащині, Сумщині та на інших землях, підконтрольних Гетьманщині, коли різко змінив зовнішньополітичний курс, підписавши з Річчю Посполитою восени 1658 року Гадацький договір. Угода передбачала входження Гетьманщини до складу Речі Посполитої під назвою “Велике Князівство Руське”. У цього рішення одразу з'явилися опоненти, підтримувані московитами, серед яких, як не дивно, виявився прославлений козацький ватажок Іван Сірко. Якими лише епітетами не нагороджує його автор, оцінюючи його деструктивні дії, спрямовані проти гетьмана Івана Виговського! Як військовий тактик, котрий у складі Запорізького війська не зазнав жодної поразки, Сірко був бездоганним, а як політик-стратег — нікудишнім, бо його неосвіченість не дозволяла йому передбачити наслідки, що межували з катастрофою. “Саме такою гнидою (порівняння належить голові Директорії УНР Симону Петлюрі. — *Авт.*) серед українського козацтва після Конотопської битви став кошовий отаман Іван Сірко, діяльність якого призвела до трагічних для України подій, — спереєрда констатує Олександр Бондаренко, тим самим десакралізуючи постать козацького отамана. — Його дії впродовж багатьох років сприяли падінню української державності. У перших згадках про нього він постає з 1654 р. як супротивник Москви. Але невдовзі він вже виступив прихильником Московського царства. Під час українсько-мос-

Конотопська битва 1659 року. Картина Артура Орльонова. 2010 р.

ковської війни 1658-1659 рр. І. Сірко, будучи низовим “полковником”, почав перешкоджати урядові І. Виговського у її веденні. Так, у жовтні 1658 р. він з низовцями напав на Кримське ханство, заважаючи його військам надати збройну допомогу Війську Запорізькому. Згодом І. Сірко у складі московського війська взяв участь у поході 1658 р. Г. Ромадоновського (московський боярин — *Авт.*) до Лохвиці”.

Феномен зрадництва серед українців, на жаль, мав поширене явище впродовж віків. У більшості випадків ними керувала не ідейна переконаність, а матеріальний інтерес, підживлений ворогом. Останній акт драми, що розігрався в другій половині XVII ст. в ще не зміцнілій Українській козацькій державі, — зайве тому підтвердження.

Перша книжка історичного нарису “Україна під знаком кремлівського Молоха” Олександра Бондаренка закінчується розділом “Московсько-польські державні терори на теренах України в часи Руїни: 1660-1687”.

Чорну справу Івана Сірка, в тій чи іншій мірі, продовжили й інші козацькі верховоди, яких дуже з великою натяжкою можна назвати тодішньою елітою українського народу. Це гетьман Війська Запорізького на Лівобережжі, дядько гетьмана Юрія Хмельницького Яким Сомко, полковник Василь Дворецький, гетьман Лівобережної України Іван Брюховецький, наказний гетьман Іван Безпалый, очільник Гетьманщини Лівобережної України Іван Самойлович і чимало інших колабораціоністів з козацької старшини, які своєю промосковською недалекою політикою посприяли тому, що Україна за Андрусівським договором 1667 року була поділена навпіл між Московським Царством і Річчю Посполитою — на Лівобережжя і Правобережжя. Відтак складно не погодитися з Олександром Бондаренком, який у занепаді Української козацької держави

на двадцятому році по смерті Богдана Хмельницького вбачає три основні причини: внутрішні протиріччя між елітарними й егалітарними тенденціями розвитку козацького суспільства; інтенсивний зовнішній тиск на ще несформоване козацьке суспільство з боку Московського царства, Речі Посполитої й Туреччини — трьох наймогутніших на той час держав Східної Європи; відсутність у козаків виразно окреслених політичних цілей, а також відповідних інститутів ефективного управління всіма верствами українського суспільства. До останньої причини хотілось би додати ще брак авторитетного керівника держави рівня Богдана Хмельницького, який міг би об'єднати український народ по лівий і правий береги Дніпра, однак цього не сталося, і Україна на довгих триста тридцять сім років була колонізована, спочатку Московським царством, потім Російською імперією, а вже згодом Радянським Союзом.

Підсумовуючи все сказане, що стосується змісту рецензованої книги, хотілось би додати: це видання варто розглядати в контексті російсько-української війни, в якому зримо виявляються стигмати минулого у нинішній агресивній політиці російської федерації і її ідейного натхненника володимира путіна. Увірабавши все найжахливіше, притаманне попереднім правителям московської держави, він використовує експансіоністську методику загарбання чужих територій, не зважаючи на численні людські жертви, депортації мирного цивільного населення, руйнування міської і сільської інфраструктури, знищення природного довкілля.

Як бачимо з розповіді автора, до путіна так робили московські князі і царі, проливаючи ріки крові і море сліз. Віриться, що після прочитання історичного нариса Олександра Бондаренка в жодного громадянина України не лишилось навіть найменшої ілюзії стосовно росіян — прихильників путіна, а насправді москвитів, засліплених легкою наживою і примарним “руським міром”. Всім їм, як і Герострату путіну, горіти в пеклі за вбитих і покалічених українців їхніми руками і злочинними кремлівськими указами.

Автору ж як досвідченому публіцисту побажаємо, щоб у наступних книжках він не переобтяжував їх багатосторінковими цитатами, уникав фактологічних повторів, брав до уваги політичну кон'юнктуру, яка не статична, а постійно змінюється, навіть більше, може не відповідати історичним паралелям між минулим і обпаленим війною сьогоденням, остерігався різких суджень навіть тоді, коли виникає бажання “виправити” історію.

Переяславська Рада 1654 року. Картина Михайла Хмелька. 1951 рік

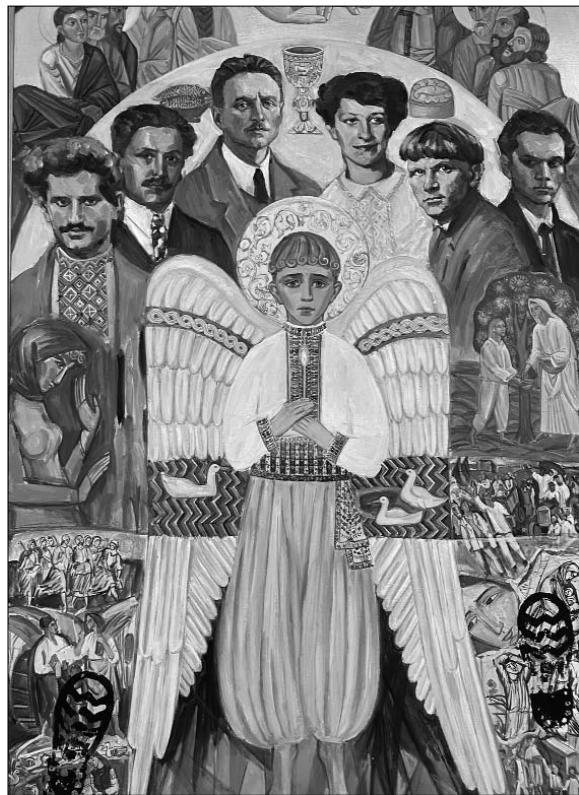
Держава будується нині

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото із соціальних мереж

На виставці представлено близько 50 творів різних років. Це ретроспекція творчого доробку художниці, оскільки цей рік для неї ювілейний.

Так, глядач віднаде одну з перших її робіт “Баба Одарка. Онуки не їдуть” і зовсім нові, нещодавно створені художницею полотна, присвячені героїчній боротьбі українського народу з одвічним ворогом: “Моли́тва за Україну”, “Мамай-Переможець” та ін. Значна частина експозиції — це портрети поранених і полеглих у боях Героїв України, які віддали своє життя за Українську державу.

Мисткиня багато працює і в жанрі іс-

торичного живопису. Він представлений портретами діячів Центральної Ради, героїв УНР.

Картина-ікона “Нерушима стіна”, присвячена подвигу Героїв Крут. Є на виставці і портрети видатних українських поетів.

Багато років життя художниці пов’язані з хором “Гомін”, адже й сама любить співати. На виставці представлено портрет засновника хору Леопольда Ященка “Молимося за Україну”.

Викликає інтерес цикл “Українські народні пісні”, який Марина Соченко творить протягом усього життя (представлений кількома творами).

Зацікавить глядачів і розпис “Покрова Богородиці” з військової каплиці на Аскольдовій могилі (2018 рік). На іконі зображено 5 історичних портретів Героїв, які віддали своє життя за Україну.

— Сьогодні вечір пошанування відомої української мисткині, члена Національної спілки художників України, викладачки Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури України, волонтерки, великої патріотки України Марини Соченко, — зазначила на відкритті виставки директорка Національного музею літератури України **Галина Сорочка**. — Цей рік для неї ювілейний, тож нову виставку ми сприймаємо як своєрідний творчий звіт художниці.

До свого ювілею вона підійшла з великими творчими здобутками. Понад 50 персональних і 70 колективних виставок в Україні та за кордоном. Учениця видатного художника-шестдесятника Віктора Зарезького, Марина Соченко гідно несе кращі традиції українського живопису. Для нашого музею ця виставка незвичайна.

Хто у нас часто буває, той

“Держава будується нині” — так **Марина Соченко** назвала свою нову персональну виставку, присвячену Дню Державності України (Національний музей літератури України). Творчим девізом художниці став вислів **Яна Матейка** “Мистецтво — це зброя, і відділити його від любові до Батьківщини неможливо”.

пам’ятає, як у цьому ж виставковому залі відкривалася виставка “100 портретів побратимів” видатного художника **Сергія Пущенка**. На цих портретах — люди, осяяні незвичайним світлом, спокоєм і гідністю. А виставка пані Марини немов продовження тієї експозиції. Такі самі красиві обличчя з ясним чистим поглядом, так само красиві солдати, які захищають рідну землю від ворога.

Для мене ця виставка — своєрідний літопис визвольної боротьби нашого народу. Тут і письменники, яких ми називаємо державотворцями, тут і генерали — очільники визвольного руху, тут і Герої Крут. Але головне, що тут сучасні герої.

Надзвичайно непроста робота — увічнювати героїв. Мені запам’яталися слова пані Марини про те, скільки безсонних ночей і якого душевного болю вартувало їй створення цих портретів.

Вона з дня в день, з місяця в місяць зустрічається з нашими воїнами і увічнює їх на цих портретах. Багато з них віддали своє життя за цінності, дорогі для нашого народу, — за волю, віру, рідну землю. Але вони залишилися на цих портретах завдяки тому, що цьому присвятила себе художниця **Марина Соченко**.

Маленький розділ цієї експозиції — портрети, які пані Марина створила у шпиталях. Можна тільки уявити, наскільки морально важкий цей труд — приходити до поранених у боях воїнів.

Є на цій виставці і світла для мене сторінка. З однієї картини на нас дивиться хор “Гомін” і безсмертний керівник **Леопольд Ященко**. Вони не раз виступали з концертами в нашому музеї.

Є в експозиції роботи, які показують рідну батьківську хату з вишитими рушниками, зворушливими картинами, світлинами родичів. Вже немає тих хат, але для нас їх зберегла пані Марина. Все це дороге й непроминальне. Це наш рід, наші традиції. Це джерело, на якому виховуються нинішні герої і зростатимуть ще багато поколінь.

Ми всі повинні вклонитися Марині Соченко, подякувати їй за цей мистецький подвиг. Вона присвячує свій талант людям, завдяки яким ми можемо відкривати такі виставки. Вона не дає нам забути тих, хто сьогодні нас захищає, вирішує долю України.

— Для назви своєї виставки Марина не випадково взяла слова **Олега Ольжича**: “Держава не твориться в будучині, держава твориться нині”, — наголосив голова Організації Українських Націоналістів **Богдан Червак**. — Вона, безсумнівно, є однією з найвизначніших художниць нинішнього століття. І ці картини — яскрава ілюстрація того, що у Марини непересічний талант. Її внесок в українське малярство надзвичайний. Думаю, вона досягла таких успіхів завдяки особливості свого стилю.

Художники люблять зображати сучасні події. А Марина вирішила розповісти про минуле й сьогодення портретами. Вона розповідає про людей, які творили це минуле і творять сьогодення. Коли ми вдивляємося в ці постаті, то спостерігаємо історію своєї Батьківщини, історію своєї землі, роду. Вона зробила низку портретів діячів національно-визвольного руху, які для мене стали відкриттями.

Подивіться на портрети **Симона Петлюри** чи **Євгена Коновальця**, ви побачите їх зовсім по-іншому, ніж звикли бачити раніше. З одного боку, це героїчні постаті, а з іншого — такі близькі для нас люди.

— Це вже друга виставка Марини Соченко, яка відкрилася цього року, — розповів голова Конгресу Українських Націоналістів **Богдан Брацюнь**. — Дивуюся, коли вона встигає створювати нові роботи. Адже не тільки творить, а й займається викладацькою, громадською діяльністю, як волонтер допомагає ЗСУ. Хочу подякувати Національному музею літератури України. Це місце, де може збиратися українство і проводити такі важливі заходи, як відкриття сьогоденної виставки.

— Марина — просто неймовірна жінка, яка поставила собі за мету відтворити у своїх роботах позавчора, вчора і сьогодні України, — наголосив громадський діяч **Олександр Гудима**. — Якби Україна не стала незалежною, то було б неможливим проведення такої виставки. Нам пощастило, що ми є свідками переможної ходи українського народу. Це відбувається з великими жертвами, горем, але відступати нам нікуди. Ми не можемо миритися зі споконвічним ворогом, маємо його знищувати і утверджувати себе.

На цій виставці все наше, рідне, добре, миле серцю. Зробити так багато для України, як Марина, можуть лише обрані.

— Завдяки чуйності пані Марини, її вмінню передавати свій досвід наші студенти розкрилися та продовжують навчання, — розповіла директорка Маріупольської філії Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури України **Галина Батичко**. — У військовому шпиталі вона не тільки малювала наших воїнів, а ще й керувала практикою. Поруч із Мариною було багато студентів, яких вона надихала на створення портретів.

У темні часи найкраще видно світлих людей. До них належить пані Марина, а сама її виставка наповнена світлом. Роботи мисткині викликають у мене асоціацію з народною

творчістю. Це дуже важливо, наша Академія намагається зберегти українські традиції, зробити мистецький розвиток сталим. Хочу, щоб у Марини попереду було ще багато виставок, а ювілейний для неї рік став для України переможним.

— У нашому шпиталі Марину Соченко добре знають, — розповіла співробітниця Центрального військового шпиталю **Ольга Добровольська**. — Поранені бійці неговіркі, але коли вона сідала їх малювати, вони багато чого розповідали про себе, розкривалися. Вони поспішали до тієї альтанки, де Марина їх малювала.

— Сила береться з емоції, а творчість пані Марини цією емоцією заряджає, — переконаний історик **Сергій Коваленко**. — Приміром, взяти її образ Божої Матері. І таких образів безліч. А для того, щоб створити всі ці образи, потрібно було провести величезну дослідницьку роботу. А в результаті — емоція, яка заряджає таких дослідників, як я, дає нам сили для того, щоб наш народ, наша нація не залишилися без історії: з одного боку, трагічної, а з іншого — оптимістичної. І головний оптимізм полягає в тому, що “народ мій є, народ мій завжди буде”.

Скільки ворогів домагалось того, аби нас не було!.. Але у них нічого не вийшло. Ми є, ми будемо. І значною мірою завдяки таким митцям, як Марина Соченко.

— Перша моя майданівська виставка пройшла саме в цьому музеї 2014 року. Це дуже важливе для мене місце, — зізналася **Марина Соченко**. — Хочеться подякувати за можливість проведення тут нової виставки. Ми повинні показати велич українського духу саме в мистецтві. Бо мистецтво позачасове, воно залишиться після нас.

Творитиму й далі. Думаю, що моя найкраща картина ще не написана.

Дякую за теплі слова. Намагатимусь відповідати всьому тому, що ви про мене сказали. Також дякую двом своїм синам, які пішли на фронт. А я готуватимусь до ювілею, який буде наприкінці року.

Представниця Національної спілки художників України **Ганна Ярова** вручила Марині Соченко медаль Спілки імені Тетяни Яблонської. Пані Марині було особливо приємно отримати цю відзнаку, адже **Тетяна Нилівна** була однією з її наставниць.

На заході відбувся невеликий концерт. Свої нові вірші прочитала маріупольська поетеса **Оксана Стоміна**. Кілька пісень на власну музику подарував уродженець **Алчевська В’ячеслав Купрієнко**. Хор “Гомін” виконав українські пісні в обробці **Леопольда Ященка**. А на завершення всі присутні заспівали “Червону калину”.

На одній хвилині з глядачем

Київський національний академічний Молодий театр не зраджує своїй традиції говорити з гумором про серйозне. Так, жіноча команда створила яскраву комедію “Матір моєї мами”, що занурює в містично-іронічний світ, у якому три покоління – бабуся, мати й донька – не можуть знайти відповідь на споконвічне жіноче запитання: чому від них постійно тікають чоловіки? От і зараз – за декілька днів до весілля зникає Саша, наречений бабусі.

Можливо, розгадка не така вже й проста, як здається? Можливо, в усьому винна покійна прабабуся? Тож чи буде розкрито таємниці роду і чи будуть колись щасливими жінки в цьому домі? Куди все-таки зник і чи повернеться наречений Саша?! Відповіді на ці та інші запитання – в сучасній українській матріархальній комедії за п'єсою Дар'ї Кулік.

Авторка п'єси – учасниця конкурсу “Майстерня Молодого. Драматург#”. Мета проекту – поява нових творів та ознайомлення всіх охочих (глядачів і фахівців) із новими п'єсами.

– Під час повномасштабного вторгнення наш театр почав працювати одним із перших у Києві, – згадує виконавиця ролі Бабусі, народна артистка України **Тетяна Стебловська**. – Художній керівник театру, заслужений діяч мистецтв України Андрій Білоус запропонував поставити казку “Цап-ка-цап”, також готували концерт. Спершу працювали на безплатній основі, готували істи в театрі – кожен приносив, що мів.

Випустили згадану казку, вона подобається і дітям, і дорослим. Потім почали грати інші вистави.

Деякі вистави, у яких я раніше грала, зараз не йдуть. Я любила спектакль “Афінські вечори”, але його вилучили з репертуару, як і твори ще тринадцяти російських авторів.

На сьогодні граю у двох виставах на камерній сцені. Виставу “Вона жила в Парижі” за п'єсою Ізраїля Горовіца поставили два роки тому. Режисер – Сергій Корнієнко, художниця-постановниця – Юлія Заулична. Крім мене, грають Анатолій Сомик та Олена Узлюк. Вистава йде при

повних аншлагах, глядачі сміються та плачуть. Для мене головне, щоб вистава мала емоційний відгук. І я бажаю присутнім у залі, щоб сльози на очах у них були тільки в театрі.

Люди живуть у постійних стресах. Те, що показують по телевізору, дивитися просто неможливо. А хочеться хоча б ковток нормального, мирного життя. Його може дати саме театр.

Наприкінці березня ми показали виставу “Матір моєї мами”. Авторка – Дар'я Кулік, учасниця конкурсу “Майстерня Молодого. Драматург#”, який відбувався під керівництвом Андрія Білоуса. Дар'я запропонувала на цей конкурс свою п'єсу “Матір моєї мами”. Андрій Федорович дав мені її почитати, щоб я сказала свою думку щодо можливої постанов-

ки цього твору в нашому театрі.

П'єса мені сподобалася. На сцені три дійові особи – бабуся, вона ж мати; мати, вона ж дочка, і дочка, вона ж онучка. Тобто три різних покоління. Ці три жінки по-своєму нещасні. Вони сильні, напористі, але чоловіки від них тікають, бо не витримують такої напруги.

Непорозуміння між найближчими людьми – типове сьогодення. Рідні ображають одне одного. Але в підсумку вони усвідомлюють, що сім'я одна на все життя. І мама одна, іншої не буде. Однак люди усвідомлення цього вони проходять через випробування, які ми бачимо протягом вистави.

Режисерка-постановниця – Дарія Назаренко, цікава, талановита, вона закінчила режисер-

ський факультет у Андрія Білоуса, зараз завершує навчання в магістратурі.

Ролі матері в різних складах виконують Олена Узлюк та Світлана Бочарова, а роль дочки – Ніколетта Мочані та Альона Якименко. Художниця – Олеся Стрельбішка. Дівчата мене надихають, а вони кажуть, що я надаю їм впевненості та сили.

Зали під час вистави “Матір моєї мами” завжди повні. Люди залишають багато відгуків. Кілька разів писали, що цю виставу треба дивитися всією родиною, для мене це найвища оцінка. Ми донесли до глядача ту думку, яка є в п'єсі.

Як на мене, ця вистава саме для камерної сцени. На великій вона б не сприймалася так добре. Мені пропонували перенести на велику сцену нашу попередню роботу – “Вона жила в Парижі”, але гадаю, що там вона просто загубилася б. Камерна сцена – це як крупний план у кіно. Ми залюбки граємо саме на камерній сцені. Відбувається єднання з глядачем, ми на одній хвилині. Вони це відчують, як і ми.

До війни ми мислили інакше, а зараз відчуття загострюються. Тому у виставі намагалися загострити стосунки, надати їм більшої імпульсивності, дієвості. І це

цікаво глядачу.

Я вважаю, що ми досягли основної мети нашої вистави: довести, що найголовніше – це родина. Сім'я складається з різних поколінь, але між ними має бути злагода і любов. Сподіваюсь, що ми зробимо ще щось цікаве.

Більшість акторів повернулася до театру. У нас цікавий колектив, переважно учні Андрія Білоуса та інших знаних педагогів. Вони здібні, талановиті, гарно співають і танцюють.

У червні було ще дві прем'єри: “Королева краси” Мартіна Мак-Дона, режисер-постановник – Андрій Білоус. Він тут виступив і як художник-постановник. У виставі зайняті Наталія Кленіна, Ігор Лагай та Марина Шеляг. Вистава теж йде на камерній сцені.

А завершила наш театральний сезон прем'єрна вистава – “Кролик Гарві”, авторка Мері Чейз, художник-постановник – Борис Орлов, хореографія Ніни Замерзлої. Головні ролі виконують Олексій Вертинський та Ліліана Ребрик. Це бродвейський театр, усі персонажі існують у пластиці. Вистава йде на великій сцені. Загалом у цьому сезоні Андрій Білоус здійснив чотири постановки, це справді неймовірно. Всього ж у нас вийшло сім прем'єр.

Є у нас і вистава-довгожитель “Сватання на Гончарівці” (режисер-постановник – Віктор Шулаков) – у репертуарі Молодого вже понад 30 років! Змінюються виконавці, а вистава живе.

Наш репертуар складається з постановок на різні смаки. Є філософські вистави, над якими глядач має замислитися. А на інших він сміється й плаче. І це добре. Як я вже сказала: хай сльози будуть тільки в театрі!

Що таке любов?

У Київській академічній майстерні театрального мистецтва “Сузір'я” нещодавно звернулися до західної драматургії. Народний артист України Лев Сомов поставив виставу “Інтимні комедії” за п'єсами Едварда Олбі та Нелла Каурда. Режисер і молоді актори представили нетрадиційний погляд на ці твори.

Чоловік та жінка – дві неповторні зірки, які все життя спрямовані одна до одної в бажанні об'єднатися в єдине ціле, переконані творці вистави. Вони називають це “Любов”, що є головною темою мистецтва і власне сенсом життя. Але що таке насправді любов – страждання, насолода, задоволення, діти, звичка, порятунок від самотності, боротьба, смерть? Можна багато говорити про те, що таке любов, але все одно остаточного пояснення головному почуттю людини, яке тримає її на Землі, ми так і не знайдемо.

Герої вистави “Інтимні комедії” випробовують любов у своїх стосунках... жорстко, іноді жартівливо, зі сльозами на очах, з розлученнями і поверненнями одне до одного, з пастками й помстами. Але все одно любов у їхньому житті перемагає, хоча до кінця життя вони так і не знаходять відповіді на запитання, що ж таке любов.

– З початку повномасштабного вторгнення я працюю вже над шостою виставою, – розповідає режисер-постановник **Лев**

Сомов. – Переважно ставлю їх у Мукачівському драматичному театрі (Закарпатська область). Крім “Інтимних комедій” поставив виставу “Оскар і Рожева Пані” за власною п'єсою, яку написав за романом Еріка-Емманюеля Шмітта. Потім була здійснена постановка комедії “Я від тебе в захваті” за американською драматургією, “Очікуючи на Годо” за п'єсою Семюеля Беккета, казки для дітей “Пітер Пен”. Зараз працюю над “Міщанином-шляхтичем” за Мольєром.

Творчість, мистецтво під час війни – це порятунок не тільки для глядача, а й для мистецької спільноти, яка опинилася у стані безвиході. Є актори, які за віком і станом здоров'я не можуть бути на передовій, хоча й дуже цього хотіли б. Тож ми з подвійною силою намагаємося робити свою справу тут.

У виставі “Інтимні комедії” об'єднані дві невеликі п'єси. Це була студентська робота, з якої вийшла повноцінна постановка.

Тема кохання, стосунків між чоловіком і жінкою надзвичайно важлива під час війни. Заради ко-

хання воюють наші хлопці. Кохання – це свобода, народження дітей, європейський вибір, сенс життя. Це основна ідея будь-якої віри. Не було навіть сумнів щодо того, ставити цю виставу чи ні. Люди бачать війну по телебаченню, в соціальних мережах. А їм потрібен подих повітря у вигляді кохання, стосунків між чоловіком і жінкою.

Спершу показали цю виставу на великій сцені Мукачівського театру, потім перенесли її до Київської академічної майстерні театрального мистецтва “Сузір'я”. А це досить інтимний театр. Глядач сидить поруч із акторами, і йому не можна збрехати, все мусить відбуватися по-справжньому. Я б застосував термін – кіношно, кінематографічно.

З театром “Сузір'я” співпрацюю давно, грав тут у шести виставах.

Кілька слів про виконавців. Тетяна Лукачина грає у двох епізодах. Це молода акторка, яка три роки тому закінчила навчання в моїй майстерні Київського національного університету технологій та дизайну. На одному з фестивалів її робота в цій виставі була відзначена як найкраща жіноча роль. Після отримання диплому Тетяна почала досить потужно працювати, вона – одна з провід-

них акторок мого проекту “Театральна біржа”. Маю надію, що з вересня цей проєкт працюватиме активно. Думаю, років через п'ять-шість Тетяна буде відомою в театральному просторі не лише Києва, а й усієї України.

Руфат Мамедов тільки закінчує навчання в університеті, але вже зайнятий у багатьох моїх роботах. Зокрема, грає у виставі “Те, що приховують французи”. А в нашому спільному проєкті, прем'єра якого запланована на жовтень, гратиме Фауста. Це нова акторська генерація нашої мистецької спільноти.

Олександра Лелікова, який грає другого партнера Тетяни, я б назвав мультимедійним актором, який народився з театром у серці. Ще чотири роки тому, коли він був моїм студентом, я не давав можливості зробити йому зауваження, настільки інтуїтивно він розумів як актор. Олександр нагадує мені молодого Віталія Ліницького і досягне значних висот в акторській професії, якщо й надалі посилено працюватиме над собою.

Радий, що в такому потужному складі вийшла ця вистава. Завдяки якостям акторів, їхній відданості та закоханості в театр і бажанню надати сенс театральному мистецтву вийшла цікава

постановка, яка завжди відбувається при аншлагах.

У центрі сцени – стил-книжка, який розповідає нам про життя двох пар. Він як книга розкривається і закривається. Такий прийом притаманний театру абсурду. А ще серед декораций диван.

У другій дії герої грають у теніс, а стосунки між чоловіком і жінкою дуже нагадують цю гру. Чоловік та жінка не можуть одне без одного, але вони постійно змагаються – хто лідер, хто правий. І це ми бачимо через тенісну кульку, яка передається від одного партнера до іншого. Це гра, яка не може закінчитися ні перемогою, ні програшом. У такому стані протилежні статі перебувати-муть до кінця. Цією грою вони живлять свої стосунки. Що робити, аби прожити разом із жінкою до кінця життя? З нею треба грати в любов, тобто постійно дивувати.

У цю гру закладена кожна репліка. Тут немає жодного удару, аби просто пограти. Пластична партитура гри відповідає дійовій структурі того, що відбувається на сцені. Координація засобів і змісту у виставі досить складна. Мені здається, що ми змогли поєднати гру в теніс і кохання між людьми.

Задоволений, що люди йдуть на цю виставу. Вони виходять із театру з палаючими очима, розмовляють, усміхаються, обіймають одне одного. Вистава за годину і двадцять хвилин трішки змінює глядачів, об'єднує їх. Цей спектакль вже живе як окремий витвір мистецтва.

Матеріали підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото із сайтів театрів

Квіти України – квіти Перемоги

Нещодавно у столичному Музеї гетьманства відбулось велелюдне відкриття виставки картин заслуженого художника України, академіка, дипломанта міжнародних та всеукраїнських премій і конкурсів Анатолія Марчука під назвою “Квіти України – квіти Перемоги”.

Відкрила виставку заступниця Київського міського голови Ганна Старостенко. На заході були присутні поважні гості, зокрема, відповідальний секретар Національної спілки художників України Олександр Савка та голова Київської організації Національної спілки художників України Микола Кутняхов, керівництво Департаменту культури міста Києва та поважна делегація з Фастівського району, де Анатолій Петрович заснував Фастівську картинну галерею, яка була єдиною відкритою галереєю під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну; герой України, народний артист України, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка Анатолій Паламаренко, народний артист України, скрипаль Кирило Стеценко, членкиня Національної спілки письменників та композиторів Укра-

їни Олеся Сінчук, ексміністр, дипломат, музезнавець, громадський діяч Ігор Ліховий, кобзар і пісняр Віталій Кобзар, заслужена артистка естрадного мистецтва України Клавдія Дмитрів, артист, співак Сергій Файфура, член Національної спілки письменників України Іван Донич, творчий колектив Театру української традиції “Дзеркало” на чолі з Володимиром Петранюком. Сам пан Анатолій отримав чимало нагород.

На виставці були представлені квіткові композиції. Кожна картина має власну колористику, тому квіти на папері оживали. Згадується Козичанка, що на Київщині, звідки бере свої початки автор, де він упродовж тридцяти років проводить у Будинку творчості “Садиба Анатолія Марчука” літературно-мистецькі свята, пленери та симпозиуми.

Ці картини передають спокій і ніжну радість. Назва виставки “Квіти України – квіти Перемоги” додає віри в нашу Перемогу.

Акварельна техніка в образотворчому мистецтві – одна з найскладніших, проте Анатолій Марчук вправно володіє нею. Картини з-під його пензля виходять дивовижними. Як написала одна з гостей Клавдія Дмитрів у поезії, присвяченій пану Анатолію: “Лиш Господом дарований талант...”. Отримані нагороди, на мою думку, повністю заслужені, адже не кожен митець зміг би так точно відтворити реальність природи.

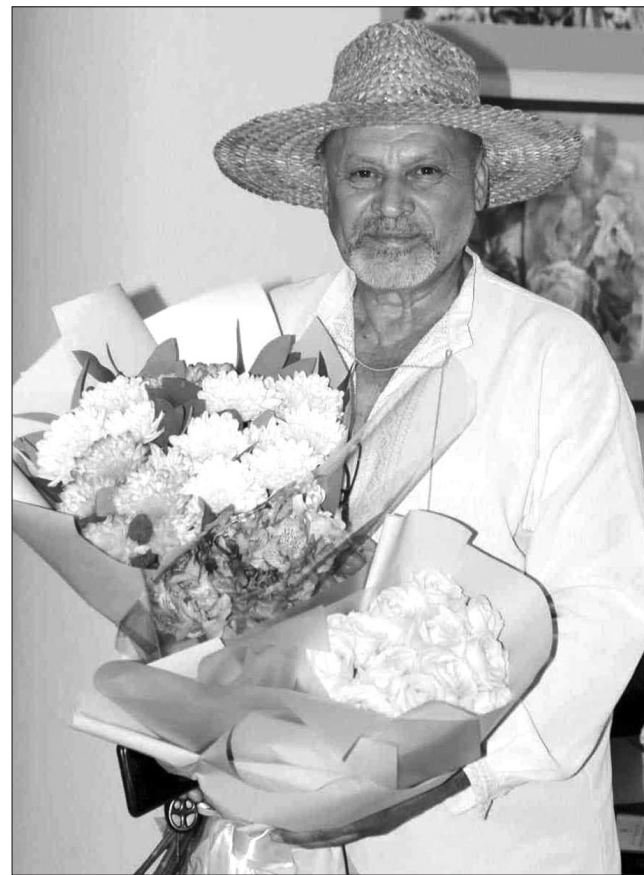

Світло, кольори, майстерність художника творять щось неперевершене зі звичайних квітів. Акценти деталей і обрання кращого ракурсу для картини та досконале бачення світу привертають увагу кожного. Зображення в натуральних відтінках, використовуються в акварельних та глибоких тонах, але водночас створюють ефектні контрасти з яскравими та насиченими кольорами.

Мою увагу привернула картина з лілеями, що єдина з усіх акварелей на виставці має назву – “Королева Козичанських вод”. Три лілеї, яких, можливо, і не помітили б в житті. Ця картина відтворює природний пейзаж із прекрасними водними лілеями. Художник вмilo передає грацію та довершеність чарівних квітів. У центрі композиції – великий квіт на широкому водному плесі ріки. Вони видаються реалістичними, з деталізацією пелюсток та кольорових відтінків. Білий, жовтий та зелений кольори переплітаються у квітках, створюючи гармонійний колорит. Ця композиція – втілення спокою. Картина ніби переносить глядача у світ тихої оази, де можна насолоджуватися краєвидами, що оточують нас.

Ще одна картина, що припала мені до душі, – з пишною композицією витонченого вишневого цвіту. Ніжні білі пелюстки у світлотінях та зеленокобальтовому листі, що надає їм особливої витонченості та чарівності. Ці квіти створюють враження хмаринки, що плине над гілками.

Погляд прикутий власне до композицій із квітами. Другий план завжди розмитий, проте не менш цікавий кольорами. Художник ніби надає нам змогу домислювати все тло картини. Десь помітні деталі листя чи дерева в садку, небо та

водна гладь, хатинки, біля котрих і розташовані “головні герої” – іриси, лілеї, гладіолуси, бузок, соняхи, мальви та інші квіти.

На захід, окрім митців, запросили волонтерів і військовослужбовців. Це показує небайдужість Анатолія Марчука до трагічних реалій в Україні, але творчість, як зазначили гості, відволікає від цих подій.

Для потреб ЗСУ на виставці зібрали кошти, які передали нашим захисникам.

Велика подяка пану Анатолію за те, що продовжує творити під час воєнного стану, коли ворог нищить наші заклади культури, музеї, галереї, натомість ми маємо їх відновлювати.

Побажаємо Анатолію Марчуку невичерпного натхнення та великих творчих здобутків.

Вікторія КОВАЛЬ,
студентка Українського державного університету імені М. Драгоманова

СЛОВО

Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об’єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подасмо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Сенс Банк”, р/р UA 3030034600002600 2016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулася:

Мороз Лариса Захарівна – 500 грн.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло **МОВЧАН**

Головний редактор
Ігор **ЗОЦ**

Редколегія
Любов **ГОЛОТА** (голова)
Павло **МОВЧАН**
Микола **ТИМОШКИ**
Георгій **ФІЛІПЧУК**
Микола **ГОЛОМША**
Юрій **ГАНДЗЮК**
Галина **ДАЦЮК**
Євген **БУКЕТ**

Відповідальний секретар
Ірина **ШЕВЧУК**

Відділ культури
Едуард **ОВЧАРЕНКО**
279-39-55

Літературна редакторка
Галина **ДАЦЮК**
Коректорка
Олена **ГЛУШКО**

Комп’ютерна верстка
Ірина **ШЕВЧУК**
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” – 30617

Листування з читачами –
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.